

Poštnina plačana v gotovini.

SOCIALNA MISEL

I. LETNIK

SEPTEMBER 1922

MESEČNIK

za vse panoge so-
cialnega in kultur-
nega življenja.

Urejata

A. GOSAR in F. TERSEGLAV
TISK JUGOSLOVANSKE TISKARNE

Štev.
9.

**„Socialna Misel“ izhaja 15. tega vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

Kulturni del urejuje: Franc Terseglav, Ljubljana.

Socialni in ostalo: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Vsebina:

	Stran
Bogumil Šedivý (Belgrad): Misli o versko-kulturnem zbližanju s srbskim narodom	241
Dr. A. Gosar: Padanje valute in problem varčevanja	247
Cosmopolita: Boj za vzhod (Angleški imperializem v Orientu)	251
Janko Kralj: Zemljiška reforma po vojni	254
Ivan Bukovnik: Mednarodna zakonodaja glede osem- urnega delavnika	257
Prégléd: Kongres javnih delavcev v Zagrebu	261
Revije	262

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelek,
Poljanski nasip, Ljubljana.

Stane 25 Din na leto; za Italijo 15 lir; za Ameriko 2 dolarja.

Posamezna številka stane 3 Din.

Bogumil Šedivý (Belgrad):

Misli o versko-kulturnem zблиžanju s srbskim narodom.

Ni moj namen, da bi razpravljaj o razlikah med katoliško in pravoslavno cerkvijo in vzrokih, ki so do tega privedli. To vprašanje naj rešujejo strokovnjaki. Podati hočem le svoje mnenje o praktičnem delu za versko zблиžanje s srbsko pravoslavno cerkvijo.

Mnogo jih je, ki upajo na uspeh direktnih pogajanj katoličanov vsaj s tistim delom srbske pravoslavne duhovščine, ki bi imel smisla za versko zблиžanje. Misli se, da bo vozal razrešen, kakor hitro se bo posrečilo premostiti prepad v tistih točkah, ki ločijo obe cerkvi. Tak poskus je napravil avgusta l. 1919 pokojni dr. Rogulja, voditelj hrvaškega krščansko-socialnega pokreta. Privedel je na socialni tečaj na Homec šest pravoslavnih duhovnikov s profesorjem teologije v Sremskih Karlovcih, dr. Stojkovom, na čelu. Po tečaju so imeli pravoslavni duhovniki v Ljubljani razgovore s katoliško duhovščino, ki pa niso rodili vidnih uspehov. Dr. Stojkov je kmalu nato celo pustil duhovski poklic in se popolnoma vdinjal demokratski stranki.

Srbi so živeli v ožjih stikih z bizantinsko državo ko drugi, sedaj pravoslavni narodi. Zato so vplivi bizantinske zgodovine na Srbe največji. Bizantinska zgodovina, ki je ustvarila pravoslavje, ima še danes tako mogočen vpliv na Srbe, da ni sile, ki bi to mogla zabrisati v par desetletjih. Že iz tega je jasno, da je potrebno za versko zблиžanje s srbsko pravoslavno cerkvijo mnogo več vztrajnega in dolgotrajnega dela, ko za versko zedinjenje z drugimi pravoslavni cerkvami. Ne glede na druge činitelje pa še moramo pri srbski pravoslavni cerkvi posebno upoštevati tiste zgodovinske dogodke, ki so zakrivili, da je med srbskim ljudstvom zelo malo notranjega verskega življenja in da je široma zavladal verski indiferentizem in liberalizem. Uspešno delo za versko zблиžanje namreč najbolj ovira ravno dejstvo, da se krščanstvo v Srbih ni dovolj globoko ukoreninilo.

Prvi oznanjevalci krščanstva so prišli med Srbe v drugi polovici 7. stoletja. Bili so to tujci iz primorskih latinskih mest. Vsled neznanja jezika niso mogli ljudstva dovolj poučiti v krščanskih resnicah, pa tudi ne iztrebiti močno ukoreninjenih poganskih navad. Še manj jim je bilo mogoče navajati ljudstvo v zadostni meri k versko-nravnemu življenju. Za vlade kneza Mutimira (851—892) so začeli med Srbi v domačem jeziku razširjati blagovest učenci sv. Cirila in Metoda. Mnogobrojni boji srbskih vladarjev med seboj, borbe z zunanji sovražniki in česti upori so zelo ovirali uspešno širjenje krščanstva. Da se krščanska morala ni dovolj uveljavila,

so mnogo krivi takratni škofje srbskih pokrajin, ki so bili večinoma Grki in največkrat le orodje bizantinske vlade. Za verske razmere in za vzgojo dobrega duhovskega naraščaja se niso brigali. Sovraštvo do višje duhovščine pa je bilo tudi eden izmed glavnih vzrokov, da je dobila bogomilska kriva vera med Srbi močnih tal. Smrtni udarec je zadal bogomilstvu v svoji državi Štefan Nemanja (1170—1196). Mnogo je storil ne le za razvoj srbske države, temveč je utrjeval tudi pravoslavje. Od vsakega državljana je celo zahteval, da gre v cerkev in poslušá besedo božjo. Največji razširjevalec in utrjevalec krščanstva med Srbi je sv. Sava, sin Štefaña Nemanje. Že v zgodnji mladosti je odšel v samostan na goro Atos, kjer je svoje krstno ime Rastko zamenil z redovnim imenom Sava. Ko se je pozneje vrnil v domovino, je potoval tudi po najbolj zapuščenih in nepristopnih krajih srbske države in je povsod navajal ljudstvo k življenju po Kristusovih naukih. Ker pa je spoznal, da manjka v veri dovolj poučenih in požrtvovalnih duhovnikov, je v samostanu Studenici sam pripravljál mladeniče na duhovski stan. On je tudi dosegel, da so Srbi dobili svojega patriarha in je postal nato prvi patriarh srbske cerkve.

Od Nemanje naprej so se srbski vladarji vmešavali v cerkvene zadeve in se smatrali za zaščitnike pravoslavja. V tem je iskati glavnega vzroka, da Savovo delo ni rodilo pravih uspehov.

Kakor za otroka v prvih letih, tako je tudi za celo pleme v otroški dobi razvoja kulture zgled eno izmed najmočnejših vzgojnih sredstev. Moč zgleda pa je tem večja, čim višja je osebnost, ki zgled daje. Odkar pa se je kralj Štefan Uroš (1243—1276) drznil odstaviti sebi neljubega srbskega arhiepiskopa Danila I. in na njegovo mesto postaviti Janićija, ni bilo v stari srbski državi večje avtoritete od vladarja. Žal pa so ravno vladarji mnogokrat dajali javno slabe zglede kljub svoji navidezni pobožnosti, ki so jo kazali z zidanjem cerkev in samostanov. Upori sina proti očetu, borbe med brati in krvnimi sorodniki so v srbskih vladarskih hišah pogosti pojavi. Zakonske zveze so se sklepale večinoma samo iz političnih nagibov, ki spričo neprestanih bojov posameznih veljakov in dinastij za prestole balkanskih držav često v najkrajšem času po poroki niso več dajale upa na politične uspehe. Zato ni čudno, če taki zakoni niso bili najsrečnejši in z moralne strani neoporekljivi. Neuko preprosto ljudstvo pa smatra za samoposebi umevno, da se morajo najvišje osebe, v katerih vidí ono nekaj nadčloveškega, odlikovati v vsem dobrem. Tako je mislilo srbsko ljudstvo, da tudi njemu ni treba smatrati naukov krščanstva preveč strogo, ker tega ne store niti zaščitniki pravoslavja. Srbska cerkev pa kot služabnica države ni mogla nastopiti proti škodljivim vplivom od zgoraj, temveč je morala pregrehe opravičevati in olepševati.

Ves svet poveličuje Srbe zavoljo njihovega junaštva in vztrajnosti v brambi domovine. To lastnost so jim dale predvsem stoletne borbe za svobodo in zedinjenje. Vse svoje uspehe na bojnem polju pa so morali Srbi vedno drago plačati s človeškimi žrtvami in z izgubo materiálnih dobrin. Posebno v bojih proti Osmanom so Srbi mobilizirali vse svoje

moči in sile. Saj je pomenilo osmansko gospodstvo za Srbe gospodarsko smrt in uničenje krščanstva. Cerkev in država sta bili v enaki meri zainteresirani na turških bojih. Zato je srbska cerkev propovedovala boj proti Osmanom. V tej dobi se je polagala zelo majhna važnost na gojitev notranjega krščanskega življenja. To pa je bilo tem usodnejše, ker se ravno v vojnem času najbolj razpasejo najhujše človeške strasti.

V podjarmljenih krajih so osmanski uradniki gazili najprimitivnejša človeška prava. Sami so si dovoljevali vse. Nobena krivica jim ni bila prevelika, da je ne bi storili krščanskim Srbom. Zdelo se je, kakor da je pravica izumrla. Duhovščina je bila zatirana. Nikogar ni bilo, ki bi ljudstvo tolažil in ga navajal k poštenemu življenju. V obupu in maščevalnosti so si Srbi iskali zadoščanja za krivice zopet s krivicami nasproti zavojevalcem. Za časa teh bojev je srbska cerkev več ali manj zavestno pustila stopiti v ozadje nekatere nauke in zahteve krščanstva samo za voljo ljubega domačega miru. Skrbno se je izogibala vsega, kar ne bi prišlo verskim mlačnežem ali brezvercem ali bi jih celo užalilo.

Iz teh površnih obrisov je že razumljivo, zakaj srbsko ljudstvo ni tako notranje prepojeno s krščanstvom in zakaj pravoslavna srbska duhovščina ni tako polna apostolskega duha, kakor je to pri katoliških Slovanih.

Da nima srbska pravoslavna cerkev večjega vpliva na javno in zasebno življenje, je krivo tudi dejstvo, da je ona dekla države. Tudi sedanja svobodomiselná vlada skrbi za to, da se ne bi pravoslavna duhovščina v polni meri zavedla svojega vzvišenega poslanstva. Umetno podpira razdor med nižjo in višjo duhovščino. Z nižjimi pravoslavnimi duhovniki postopa naravnost mačehovsko. Vsled nezadostnih plač morajo iskati sebi in svojim družinam postranskih virov, seveda na škodo dušnemu pastirstvu in ugledu duhovskega stanu. Mnogo krivde pa nosi pravoslavna višja duhovščina, ki ne posveča dovolj pažnje vzgoji dobrih duhovnikov. Veliko število srbijanskih duhovnikov ima komaj ljudskošolsko izobrazbo. Askeza se za časa bogoslovnih študij zanemarja. Pravoslavni bogoslovci stanujejo po zasebnih stanovanjih celo v Belgradu, kjer je zelo občutno pomanjkanje stanovanj in bi bilo pač za bogoslovce že iz tega razloga umestno zidati kolegije. Asketična vzgoja je tem bolj potrebna, ker so srbske srednje šole dejansko popolnoma svobodomiselne.

Pravoslavna duhovščina ne čuti potrebe, da bi svobodomiselnosti napovedala odločen boj, temveč celo javno ali tajno sklepa z njim kompromise, seveda vedno v škodo svoji cerkvi. Taki duhovniki si ne štejejo v dolžnost, da bi vsepovsod razširjali kraljestvo božje in bi ob vsaki priliki z vsemi dovoljenimi modernimi sredstvi navajali ljudstvo k notranjemu verskemu življenju. Pravoslavni duhovnik je samo liturg, samo cerkveni uradnik. Žalostno pa je, če je duhovnik samo uradnik, pa naj je še tako vesten uradnik, ki ne vidi v svojem vzvišenem poklicu nič več ko eno izmed poti do kruha. Taka duhovščina verskemu zblizanju nele ne more nič koristiti, temveč mu je celo največja ovira. Srbska

duhovščina se ni trudila, da bi dala pravoslavju zaslonbe v filozofiji in v znanosti ter bi z umskimi dokazi branila resnice krščanstva. Pravoslavna cerkev je napravila usodno napako, da si ni prizadevala prepojit z verskim duhom svetno izobraženstvo. Temu se ni čuditi, ker ne kaže za versko poglobljenje resne volje in se zadovoljuje s takimi verskimi razmerami, kakršne so danes. Ločitev duhov se pri Srbih še ni izvršila. Srbska cerkev smatra za vdano svojo ovčico vsakega, ki je vpisan v pravoslavne krstne knjige. Vsak Srb se namreč s ponosom prišteva v pravoslavno cerkev tudi v slučaju, če ne veruje nič v Boga. Tudi srbski brezverec se poroči cerkveno, obhaja »Slavo« in povabi na njo duhovnika, da svoje otroke krstiti in se pusti cerkveno pokopati. Tako je n. pr. profesor belgrajske univerze, dr. Vladimir Čorović, poslal celo med Slovence brošuro »Rasa in vera v srbski prošlosti«, v kateri zagovarja pravoslavje, četudi pri svojih predavanjih rad opozarja svoje slušatelje na to, da je on popoln brezverec. Nekateri smatrajo za globoko pobožnost, če zažiga ljudstvo po svojih stanovanjih večne luči pred svojimi svetimi podobami in daruje v cerkvi prižgane sveče ter se z veliko strogostjo drži postov. Kljub temu pa so njihove majhne cerkve ob nedeljah skoro prazne in se napolnijo le ob velikih praznikih.

Prvi korak k verskemu zblízanju je brezdvomno boj zoper svobodomiseltvo in versko brezbrížnost v obeh cerkvah. Saj ima smisel samo zblízanje pozitivno vernih članov obeh cerkva. A žal pa pri tem boju zoper svobodomiseltvo srbska duhovščina ne pride v poštev. Versko zblízanje je izgubilo s tem enega najglavnejših faktorjev za toliko časa, dokler ne nastopi med Srbi popolna ločitev v krščanski in protikrščanski tabor.

Vpliv tradicije na srbsko duhovščino je tako velik, da ni upanja na njeno obnovitev in poglobitev v omenjenem smislu, dokler se v ta namen ne vpeljejo nove metode. Ni pa tudi verjetno, da bi prišel povod za versko obnovo od sedanje generacije srbskega izobraženstva. Sedanje izobraženstvo je v ogromni večini ateistično ali vsaj versko indiferentno. Izšlo je razen malih izjem z belgrajske visoke šole in poznejše univerze. Profesorji so študirali po inozemskih univerzah, posebno v Nemčiji in Franciji, kjer so se navzeli ateizma in materializma. Ta duh so začeli širiti potem s svojih katedrov med dijaštvo. Srbsko dijaštvo pa ima vse predpogoje, da se more med njim ukoreniniti svobodomiseltvo. Verske naobrazbe srbsko dijaštvo sploh nima. Poučuje se samo katekizem, zgodbe svetega pisma in cerkvena zgodovina in to le v nižjih razredih srednjih šol, ko deluje predvsem samo mehanični spomin in še um ni razvit. Apologetika in etika se sploh ne poučujeta. Veroučitelji povečini nimajo filozofične in znanstvene predizobrazbe, pa čestokrat tudi ne potrebnega spoštovanja do svojega predmeta. Ko pa bi se v višjih razredih verouk lahko podajal v znanstveni obliki, pa ga sploh ni več. Mlad dijak pa si hoče ustvariti znanstveno utemeljen svetovni nazor in z apodiktično nujnostjo stopijo pred njega vprašanja: ali je Bog ali ga ni, ali ima življenje smisel

ali pa je tako govorjenje neosnovano, ali je kaka avtoriteta, ki bi človeku že v mladosti dala odgovora na najvišja vprašanja življenja in ga poučila, kako je treba živeti. Versko-filozofičnih knjig v pravem pomenu besede v srbskem jeziku ni. Proti hrvatskim knjigam pa imajo v narodno-šovinističnem duhu vzgojeni Srbi predsodke, ker so pisane v latinici. A ustroj srbskih srednjih šol je tak, da se dijak ne nauči nobenega klasičnega in tudi ne modernega jezika. Toda če se vsled privatnega zanimanja nauči nemščine ali francoščine, mu tudi tedaj tozadevne knjige niso dostopne. Dejstvo je namreč, da si srbski dijak kupi samo tisto knjigo, ki mu jo priporoči profesor ali jo vidi v izložbi.

Ko pride srbijanski dijak na univerzo, se zave velikanskega prepada med srednjo šolo, ki ima gotovo število nekvalificiranih učnih moči, čisto celo ljudskošolskih učiteljev, in med univerzo, kjer je več prvovrstnih strokovnjakov svetovnega slovesa. Izraza najde ta prevelika razlika med obema zavodoma v pretiranem spoštovanju univerzitetnih profesorjev. Profesor ni srbskemu akademiku avtoriteta samo v svoji stroki, temveč mu je merodajen tudi v vseh drugih zadevah. Istočasno še bolj oživi v njem le Srbom lasten ponos na vse, kar je srbskega. Zato se srbski akademik ne vpraša, ali je profesorjevo mnenje pravo; ne vzame profesorjevih znanstvenih izsledkov s kriticizmom in z neko rezervo; ne primerja tozadevnih rezultatov drugih narodov. On brezpogojno prisega na profesorjeve besede. Vsled tega je bilo profesorjem tem lažje širiti med visokošolsko dijaštvo ideje, ki so se jih navzeli v inozemstvu v preteklem stoletju, ko je še tam vladal materializem in darvinizem.

Pozitivno verno srbsko izobraženstvo je v tako nezatni manjšini, da se ne more uveljaviti in to tem manj, ker ne skrbi za dotok z univerze. Ker pa ji manjka socialnega čufa in smisla za združništvo, ne more dobiti zaslombe v kmetiskem ljudstvu.

Če hočemo doseči versko zblizanje s Srbi, potem moramo najprej mi katoličani pomagati, da se priključijo dobre sile krščanstva v pravoslavju iz mrtvila k življenju. Vse še tako učeno in strokovnjaško razpravljanje o medsebojnih verskih razlikah in vsi teoretični poizkusi združitve bodo tako dolgo brezuspešni, dokler ne vzbudimo med Srbi gibanja, ki si bo stavilo za cilj raširiti smisel za življenje po krščanskih načelih. Avtomatično bo moral ta pokret upoštevati katoliško cerkev kot najbolj vplivno in najbolje organizirano. Začel bo študirati katolicizem in njegove metode do človeških duš, iskal bo v njem zaslombe proti svobodomiselstvu. S tem pa bo ginevala tudi različna mentaliteta in bodo izginjali predsodki na obeh straneh.¹

V sedanjih razmerah more oživotvoriti tak pokret med Srbi edino le katoliško misleče dijaštvo na belgrajski univerzi. Svoji nalogi pa bo

¹ Da se to med Srbi že začinja, priča med drugim članek Svetislava Banice v novosadski »Zastavi« od 7. septembra t. l. o »Katoliški cerkvi v Sloveniji«, kjer pisatelj kaže velik smisel za kulturno in socialno blagotvorno delovanje katolicizma, ki ga stavlja srbski cerkvi za zgled. — Opomba urednika.

lahko kos, če se bo zavedalo, da je uspešno širjenje idej brez dobrega zgleda nemogoče. Dobro bo moralo poznati osnovne principe katoliške dogmatike in etike, imeti bo moralo ne le smisla za socialno vprašanje, temveč zlasti mnogo socialnega čuta in pa veliko hrepenenje po čim večji bogopodobnosti. Če si bo hotelo pridobiti za uspešno delo potrebnega ugleda, mu bo treba prednjačiti tudi v strokovnem študiju.

Katoliško akademično dijaštvo v Belgradu pa ne bo klečeplazilo pred Srbi; ne bo zatajilo svojih narodnih osobin in ne bo zaničevalo vsega, kar ni srbsko, ker tako početje odbija treznomisleče Srbe — in teh je vendar mnogo — čeravno dela tako peščica Slovencev samo zato, da bi se Srbom prikupila. Morda tako početje prija kaki politični osebnosti srbski, toda en Srb še ni srbsko ljudstvo. Katoliško belgrajsko dijaštvo pa tudi ne vidi svoje naloge v tem, da bi bilo oster sodnik, ki ima odprto oko samo za napake in zablode ter jih potem devlje na pranger. Samo ugotavljanje napak ni dovolj, treba nujati pozitivnih sredstev za ozdravljenje. Treba bo marsikaj izpremeniti in izboljšati v srbski mentaliteti, če se hoče smotrno delati za versko zblizanje. Za tako delo je potrebno, da se pozna srbsko mišljenje in čustvovanje. Srbsko dušo pa lahko doume le tisti, ki dobro pozna bizantinsko in srbsko preteklost. V mnogih dobah stare srbske zgodovine se je plela srbska usoda v Bizantu. Šele študij bizantinske in srbske zgodovine omogoča človeku, da najde vzroke dobrih in slabih lastnosti, spozna brezuspešna zdravila in da odkrije vrline tudi tam, kjer jih zapadnoevropsko oko sicer ne bi opazilo. Hvala Bogu, da sta stolici za bizantinsko in srbsko zgodovino zasedeni od svetovnoznanih kapacitet.

Poznanje zgodovine je predpogoj, da more človek iz zapadno-evropskega kulturnega območja priti do tiste objektivnosti, ki mu je nujno potrebna, če hoče prav soditi o srbskih razmerah. Zgodovinski študij pa ustvarja tudi glavno premiso za izboljšanje: s p o š t o v a n j e i n l j u b e z e n d o s r b s k e g a l j u d s t v a (ne vlastodržcev). Če je namreč sploh kaj v stanu dvigniti človeka, je to spoštovanje ljudi, ki so z njim v stiku. Preziranje in omalovaževanje je za bolno dušo ne le nezdrava, ampak tudi zelo strupena hrana. Če v kakem človeku vidi njegova okolica nekaj neozdravljivega in meče nanj samo kamenje, se bo smatral za neozdravljivo bolnega tudi sam in ne bo iskal lekov, če ni nikogar, ki bi ga skušal dvigniti. Ravno srbsko akademično dijaštvo je treba opozoriti na njegove dobre plati in na to dobro plat nasloniti vse nadaljnje delo. Za tako delo je zmožen le človek, ki ima mnogo ljubezni in sočutja ter se je otesel domišljave sebičnosti. Sebičnež je vedno omejen po svojih nagonih, on se ne more resno zamisliti v drug položaj in razumeti tujih potreb. Katoliško belgrajsko dijaštvo nima povoda, da bi bilo sebično. Nikdar ne bo reflektiralo na denar iz blagajn »državotvornih« strank, a pred Makedonijo pa nima straha. Ono hoče celo storiti to, česar še dosedaj niso največji »državotvorci«, da gre namreč prostovoljno v Južno Srbijo v službe in zbudi tam v ljudstvu vse, kar je dobrega in

svetega v njem. Osebnost prijateljstvo s srbskimi visokošolci mu omogoča prodiranje do najglobljih notrin srbskega srca ter daje možnost medsebojnega spoznanja in razumevanja katolicizma na eni in pravoslavja na drugi strani. Sicer pa danes med srbskimi akademiki ni treba šele buditi smisla za verska vprašanja; ono okuša posledice svobodomiselnih vzgoj na lastni koži in uvideva, da tako življenje ni vredno življenja. Vsled tega s hlastnim požirkom sprejema vse, o čemer misli, da bi mu moglo utešiti nemirna srca.

Positivno verno akademično dijaštvo v Belgradu, tako katoliško kakor pravoslavno, je v prijetnem položaju, da mu medsebojnih stikov ni treba šele iskati, ker je že našlo platformo za skupno udejstvovanje. Razveseljivo je zlasti dejstvo, da se število pozitivno vernih akademikov stalno množi in da je našel ta prokret razumevanja tudi med pravoslavni bogoslovci.

Dr. A. Gosar:

Padanje valute in problem varčevanja.

Dr. P. Angelik Tominec je zadnjič zapisal v Socialni Misli: »Nepopisno dobroto bi storil bednemu ljudstvu mož, ki bi ustanovil tak denarni zavod, ki bi odpomogel temu zlu (padanju vrednosti hranilnih vlog). Saj nihče ne zahteva obresti, tega smo se že odvadili. Rešeno bi bilo vprašanje, če bi tak denarni zavod proti odškodnini preskrbel tudi revnim slojem možnost, da bi mogli naložiti plodonosno svoje prihranke, da bi to, kar tekom enega meseca prihranijo, imelo isto kupno moč tudi čez dva ali tri mesece in se ne bi kar avtomatično razblinilo v nič.« — Da, veliko dobroto bi storil, kdor bi rešil ta problem, zakaj ravno s tem bi bil storjen eden najvažnejših korakov k ozdravljenju naših razmer. Vprašanje je samo, ali in kako bi bilo to mogoče storiti? Poskusimo odgovoriti na to!

Jedro problema tiči v tem, da se po obstoječih pravnih predpisih vse denarne obveznosti — kjer kontrahenta kaj drugega ne določita — plačujejo po svojem nominalnem iznosu neglede na njegovo realno vrednost. Vsaka terjatev, oziroma obveznost poljubne vrste, ki se n. pr. glasi na 1000 K, se mora poravnati s tisoč kronami, pa naj bo njihova realna vrednost, ali preprosto rečeno, kupna moč, višja ali nižja.

V normalnih časih, ko se je vrednost denarja le neznatno spreminjala, je bila ta določba naravna in pravična. Njen namen je bil samo omogočiti, oziroma olajšati denarni promet. Ko pa se je začela vsled izrednih vojnih razmer vrednost denarja znatno spreminjati in padati, tedaj so se na mah pokazale zle posledice tega pravnega določila, ki ni več odgovarjalo dejanskim razmeram in iz njih izvirajočim potrebam. Eni so imeli od tega nezasluzen in neupravičen dobiček, drugi pa so brez vsake krivde trpeli škodo in izgubo.

Najbolj naraven odgovor na vprašanje, kako temu odpomoči, bi bil očitno ta, da bi se namesto dosedanjega plačevanja denarnih obveznosti po njihovem nominalnem iznosu uvedlo plačevanje po resnični ali realni, na primer v zlatu izraženi vrednosti.

Na prvi videz je stvar tako enostavna, da zato ne bi bilo treba nič drugega kot z enim samim paragrafom spremeniti dosedanje tozadevne pravne določbe ter uzakoniti to novo, današnjim potrebam odgovarjajoče pravilo. Tudi praktična izvedba te določbe bi ne delala nikakih preglavic, ako bi le — in to je tista točka, preko katere do danes še ni bilo mogoče najti zanesljivega prehoda — bilo na ta ali oni način mogoče vsakokratno zlato ali pa kako drugače izraženo realno vrednost denarja tako ugotoviti, da bi bila pri tem izključena vsaka goljufija ali korupcija. V tistem trenutku, ko bi se to posrečilo, bi bil — vsaj za interni denarni promet — naš valutni problem skoroda rešen. Ubita bi bila zlasti vsa prostovoljna in neprostovoljna špekulacija, ki je danes vsled vedno menjajoče se denarne vrednosti zlasti s kreditnimi posli nujno spojena, kar bi pomenilo prvi in najvažnejši korak k rednim gospodarskim razmeram.

Toda to je danes še večalimanj problem, ki čaka in bržčas tudi še bo čakal rešitve. Zato se moramo vrniti k dr. Tomičevi misli ter poskusiti, če morda ona vodi do zaželjenega cilja.

Prvo dejstvo, ki ga moramo pri tem imeti pred očmi, je to: Izgubi, ki jo utrpe vsled devalvacije vlagatelji v hranilnice ter sploh vsi upniki, odgovarja na strani dolžnikov enako visok dobiček. Ako izplača hranilnica vlagatelju po preteku enega leta isto nominalno vsoto (ne upošteva pri tem obresti), čeprav ima samo še 50 odstotkov svoje prvotne vrednosti, tedaj stori to le zaradi tega, ker ji tudi dolžnik, ki si je pri njej to vsoto izposodil, vrne samo toliko in in ne več, čeprav je realno računano več prejel. Če bi hranilnica hotela izplačevati vlagateljem vloge po njihovi realni, ali recimo, da bo enostavnejše, zlati vrednosti, potem bi morala tudi od svojih dolžnikov zahtevati, da ji vračajo posojila v zlati in ne v nominalni vrednosti.

Jasno pa je, da ne bo nihče iskal posojila, katero namerava vrniti v kratkem, ali vsaj preden bo denar, kolikor se da to predvideti, poskočil v svoji ceni, tam, kjer zahtevajo, da ga vrne po njegovi zlati vrednosti, to se pravi v celoti, ako ga lahko dobi pod ugodnejšimi pogoji, namreč tako, da mu je treba vrniti samo isti znesek, pa naj pade njegova vrednost še tako nizko. Dokler moramo torej računati, da naš denar še ne bo kmalu pričel končno veljavno rasti, toliko časa je samoposebi razumljivo, da k r a t k o r o č n i h posojil ne bo nihče iskal pri zavodu, ki bi zahteval njihovo vrnitev v zlati vrednosti. Pač pa bi d o l g o r o č n e hipotekarne kredite, n. pr. na 20, 30 ali še več let vsakdo rajši iskal pri njem, ker bi se na ta način izognil precej verjetni nevarnosti, da bo moral čez 5 ali 10 let, ko se bo naš denar skoro gotovo vendarle dvignil, odplačevati vsote, ki bodo več, morda mnogo več vredne kot pa znaša sedanja vrednost

njegovega posojila. Posebno takozvani srednji stan (kolikor ga danes še imamo) sicer dosti rednimi, pa le zmernimi dohodki, bi pod takimi pogoji zelo rad jemal posojilo, posebno za razne investicije, n. pr. za zidavo hiš, ki si ga danes vsled valutne negotovosti ne upa nakopati.

V pogledu placiranja vlog bi torej tak denarni zavod ne imel posebnih težav. Nasprotno, ker zahtevajo danes tudi najskromnejše investicije takoj stotisočake, da ne govorim o milijonih, bi najbrž niti ne mogel zadoštititi vsem zahtevam, oziroma potrebam, tudi če bi dajal denar samo pod najstrožjim jamstvom, kakršno se zahteva pri posojanju pupilarnih novcev. Težava bi nastala drugje.

Dokler bi denar padal v svoji vrednosti, toliko časa bi se vloge pri zavodu brez dvoma množile in rastle. Vsi, ki imajo razpoložljiv denar, bi hiteli obvarovat se izgube ter bi ga pri njem naložili. Zato bi zavod v tem času tudi morebitne dvige z lahkoto efektural. Bistveno pa bi se položaj spremenil, kadar bi denar začel rasti. Tedaj bi obratno vsi hiteli dvigati svoje vloge, ne sicer, da se obvarujejo izgube, katere bi se jim itak ne bilo bati, marveč, da bi ga naložili v navadni hranilnici, kjer bi stalno rasel v svoji vrednosti. V tem momentu bi bil tak zavod, ki svojih dolgoročnih posojil — kratkoročnih ne bi, kakor smo videli, pri njem nihče iskal — ne bi mogel odpovedati, kaj še pravočasno izterjati, seveda izgubljen. Iz tega sledi, da vloge v takem zavodu ne bi smele biti svobodno odpovedljive, marveč bi jih vlagatelji mogli dvigati samo v isti meri, kakor bi dolžniki posojila vračali, oziroma odplačevali.

Tu pa nastane vprašanje, ali bi, kljub vsej prednosti takega nalažanja, kjer denar ne more izgubiti svoje vrednosti, sploh kdo hotel nositi svoje prihranke v hranilnico, ko pa ne bi mogel z njimi svobodno razpolagati in jih v celoti dvigniti, kadarkoli bi jih potreboval. Ni dvoma, da je upanje na vloge, ki bi bile odpovedljive n. pr. šele v 20 letnih obdobjih, kakor bi pač dolžnik, ki bi si ta denar izposodil, svoj dolg amortiziral, zelo problematično: Že vnaprej lahko rečemo, da za splošnost na kaj takega ni misliti. Kdor svoj denar lahko že danes ali jutri rabi, ga mora imeti pri rokah in zato ga ne bo kljub vsej izgubi, ki je z devalvacijo združena, nikdar tako vezal. Ne zdi se pa tako izključeno, da bi hotel na tak ali podoben način naložiti svoj denar tisti, ki bi rad dal od svojih dohodkov nekaj na stran za poznejša leta, zlasti za starost. Seveda je tako nalažanje v veliki meri stvar zaupanja in zato bi se dalo organizirati le s podrobnim delom, poučevanjem in navajanjem ljudi k varčnosti. Meni vsaj se zdi, da bi, spretno aranžirano, moglo imeti to delo tudi svoj pozitiven uspeh. Na prvi pogled pa je seveda jasno, da bi bil to čisto nekapitalističen posel, kakor so bili n. pr. početki zadružništva, zlasti rajfajznovke, in da ga vsled tega nobeno od obstoječih, hoté ali nehoté kapitalističnih podjetij ne bi moglo uspešno vršiti. Začetek tega podjetja vsaj bi bil brez dvoma izrazito protikapitalističen.

Vseh podrobnosti o tehnični izvršitvi teh misli tu seveda ne morem opisati — tem manj, ker bi praksa brez dvoma pokazala marsikatero novo pot. Dodam naj samo še par pripomb.

Poslovanje zavoda, ki bi prevzel nalogo sprejemati vloge in dajati posojila, izplačljiva oziroma vračljiva po njihovi zlati vrednosti, bi moralo biti kolikor mogoče enostavno, šablonsko. Posojil bi bilo samo dvoje, troje vrst; njim bi odgovarjale tudi vloge, katerim bi bilo morda mogoče dati ime in obliko zlate rente.

Zavod bi moral imeti tudi navaden hranilni, oziroma posojilni oddelek, ki bi prevzel vloge, katerih ne bi bilo mogoče takoj primerno placirati, ter bi dajal navadna kratkoročna posojila. Zato bi bil potreben tudi primeren rok, po čigar preteku bi zavod šele moral izjaviti, ali sprejme vlogo kot, recimo, »zlato« ali kot navadno.

Čim bi se naš denar stabiliziral ter bi odpadla možnost oziroma verjetnost večjih sprememb v njegovi vrednosti, bi ta oddelek — v katerem bi se itak v tem slučaju osredotočilo skoro vse delovanje zavoda — lahko izplačeval vlagateljem na račun njihovih vlog, oziroma zlatih rent, do neke določene meje tudi večje zneske, kot bi jih sicer imeli takrat pravico zahtevati. S tem bi bila dana vlagateljem možnost, da bi v slučaju stabilizacije naše valute s svojim denarjem svobodneje razpolagali. Ker pa moramo s stabilizacijo prej ali slej računati, bi utegnili ravno ta moment na število in višino vlog ugodno vplivati.

Morda ne bi bilo napačno spojiti s takim zavodom posebno stavbeno zadružno, ki bi ljudem, kateri ne morejo upati na izredne dohodke in zato potrebujejo solidnega kredita, omogočila zidanje stanovanjskih hiš.

Kar se tiče vlagateljev, katere naj bi ta zavod poskusil pridobiti, bi morali misliti predvsem le na »male ljudi«, katere čaka negotova starost, ako si v svojih mlajših letih ničesar ne prihranijo. Najbolj prihaja tu v poštev mladina, n. pr. delavci-samci, katerim bi nekoliko varčevanja zelo koristilo in ki bi bili pozneje, zlasti kot družinski očetje, rešeni marsikatero moreče skrbi, ako bi imeli kak, četudi skromen prihranek. Morebiti bi se dala ravno misel, da naj bi samski delavec in sploh mladina varčevala za poznejše zakonske potrebe plodonosno izrabiti. Saj tiči ravno tu notri dobršen kos perečega vprašanja družinskih doklad.

Ako kratko povzamem glavne misli tega razmotrivanja, tedaj vidimo: Najpravičnejše in najenostavnejše bi bilo, ako bi se z zakonom določilo, da se morajo denarne obveznosti plačevati po svoji realni ali v zlatu izraženi vrednosti. Dokler se pa to ne izvede, oziroma dokler se to ne more izvesti, pa je uspeh vsake akcije, ki bi hotela to — četudi v ožjem obsegu — na svojo roko izvesti, odvisen predvsem od tega, ali živi v ljudeh še toliko smisla za varčevanje, da bi bili pripravljeni svoje prihranke kolikortoliko vezati tako, da ne bi več popolnoma svobodno z njimi razpolagali. Pri tem gre torej predvsem tudi za moralično preizkušnjo naših ljudi.

Cosmopolita:

Boj za vzhod.

Vekovna medsebojna borba evropskih imperialističnih držav za bajni, bogati vzhod je zopet razžarela v živ plamen: sam Carigrad je znova na kocki. Kakor že mnogokrat prej tudi topot boja ne vodijo neposredno pravi rivali, ki sta sedaj Anglija in Francija, ampak tretji, ki so le orodje v rokah teh dveh imperialističnih veselil. V svetovni vojni sta se Anglija in Francija vsaj začasno osvobodili obeh resnih tekmecev njunih osvajalnih načrtov na vzhodu — Nemčije in Rusije. Ostali sta sami na poprišču in se, dasi tačas zaveznici, po naravnem zakonu takoj lotili medseboj, ne sicer z orožjem, pač pa z vsemi sredstvi macchiavelistične politike. V tem ko so angleški in francoski državniki sedeli za eno mizo v Parizu, Versaillesu itd. in skupaj krojili pravice in krivice svetu, so pa angleški in francoski pooblaščenca in agenti s pomočjo vsak svojih čet skušali na vzhodu drug drugega prehiteti in prevariti, si preoteti zalogaj za zalogajem. Štrene je obema zmešala sovjetska Rusija in tu se je pripetilo, da je Anglija enkrat zgrabila za napačno nit, dočim je Francija dobila v roko pravo: Francija se je postavila za Kemal-pašin turški nacionalni pokret, ki se osredotočuje okoli republike v Angori, Anglija pa za grški imperializem in trhlo staro turštvo sultanovo, katerega je v svoje namene pridržala v Carigradu. Grki so zdaj poraženi, strti, Kemal paša je ostal zmagovalec in stoji pred Carigradom, ključem vzhoda. Sedaj je prišel čas, da si Anglija in Francija pogledata zaradi vzhoda iz oči v oči... To se godi tačas v diplomatskih kabinetih in v časopisju obeh dežela in kakor se vidi, sta obe voljni, da se zaenkrat zaradi vzhoda pobotata med seboj in druga drugi dovolita — nadaljnjo tiho tekmo. Seveda jima v tem vstaja za hrbtom zopet tretji tekmeč — Rusija, za katero stoji četrti — Nemčija. Toda o teh dveh si laska zlasti Francija, da sta tako slaba, da ju bo s svojo evropsko politiko lahko še dolgo držala v šahu. Podpirajoč kemalistične aspiracije računa na to, da s tem Turčijo in Bolgarijo odmakne od Rusije in Nemčije in ju pridobi zase, kar bi ji omogočalo Nemčijo še bolj pritiskati, Angliji pa oteti hegemonijo v antanti, katero je Francija zadnje čase težko prenašala, ko je šlo za vprašanje nemških reparacij, kjer se je Anglija postavila več ali manj na stran Nemčije. Turško strašilo je dobro sredstvo, da se drži Anglija v šahu. Ali so ti francoski računi pravilni ali ne, bo pokazala bodočnost. Mi hočemo v naslednjem podati razvoj dogodkov na vzhodu v zadnjih letih do današnjega dne, ki z žarko lučjo osvetljujejo materialistično morje, v katerem plove politika imperialistične Evrope. Podatke posnemamo po pariškem »Journal des Débats«, ki je te dni priobčil pod naslovom »Angleški imperializem v Orientu« tri izčrpne članke.

Kakor hitro je bilo v svetovni vojni sklenjeno premirje, je Anglija, obdana s sijem prvega zmagovalca, razprostrla svoje čete proti Kaspiškemu morju, Kavkazu in Turkestanu. Mezopotamija in Perzija imata že od leta 1916 angleške posadke. Vojaške čete in avtomobili vzdržujejo prometno zvezo med Bagdadom in Bakujem preko Kermanšaha, Hamadana, Kasvina, Rešta, Enzelija na eni strani, na drugi pa Mehed, t. j. Korazan preko Seistana in Beludžistana z Indijo. Ispahan, Hiras, Jezd in Kerman so v oblasti angleško-perzijske žandarmerije. V Buširu gospodujejo angleške čete. Tiflis, Batum, Aserbeidžan, Armenijo Georgijo in železnico, ki veže Kaspiško s Črnim morjem, je zasedlo angleško vojaštvo. Petrolni viri v Bakuju in Grozmem so pod angleško kontrolo. General Mallison vlada nad celo Transkaspijo in ima v rokah končno postajo kaspiško-taškentske železnice.

V Arabiji je Anglija postavila za kralja v Hedžasu svojega ponižnega sluga — meškega šerifa Husseina in obljubila njegovima sinovoma Faisalu in Abdullahu prestol v Damasku, oziroma Mezopotamiji.

Palestina je bila glasom Balfourjeve deklaracije l. 1917 določena, da postane judovska država, kar bi Angliji zagotovilo vso naklonjenost in oporo visoke judovske finance.

V Carigradu je angleški admiral Calthorpe 30. oktobra 1918 na lastno pest sklenil premirje s Turčijo. Angleško brodovje se je trajno zasidrlo v Bosporu. Sultan-kalif je dobil varuštvo, frankofilna vlada se je morala umakniti anglofilni. 19. marca 1920 so se Angleži z državnim udarom polastili mestne policije in zaprli nasprotnike. Franchet d'Esperey, zmagovalec Orienta, je moral pobrati svoje stvari in prepustiti mesto visokemu britanskemu komisarju.

Zvesta svojemu cilju, da razbije Turčijo, je Anglija ponudila Grkom Tracijo, Malo Azijo in obalo Črnega morja. Kakor je bila podpirala vrnitev kralja Konstantina, tako je šla Grkom na roko, da so se izkrkali v Smirni ter jim ponudila Carigrad kot pomorsko opirališče. Italiji je dovolila, da si utrdi stališče v Adaliji in ji priznala gospodarske koristi na plovbi v Črnem morju in v trgovini na Kavkazu. Armencem je obljubila neodvisno kraljestvo, Kurdom Zgornjo Mezopotamijo, Asiro-Kaldejcem avtonomno državo, kavkaškim republikam pa politično in finančno podporo.

Tako Angliji ni ušel niti palec zapadne Azije. Francija je bila stisnjena v Bejrut, Tripolis, Libanon in Aleppo, odkoder je ne bi bilo težko povsem izriniti.

S Perzijo je Anglija l. 1919 sklenila pogodbo, s katero si je zagotovila varuštvo nad perzijskimi financami in armado, to se pravi gospodstvo. V Afganistanu je bil l. 1917 umorjen anglofilski emir, nakar je Anglija zbrala ob meji pet divizij, da obnovi svoj vpliv. V Turkestanu je angleški polkovnik Bayle poskušal dvigniti muslimansko vstajo. Emirja v Buhari in kana v Hivi so Angleži vabili, naj se zvežeta z menjševiško vlado v Ashabadu proti boljševikom.

Na tako širokopotezen način si je Anglija hotela zagotoviti gospodstvo nad Azijo in carigrajskimi morskimi ožinami. Dobiti je nameravala pod svoj vpliv vse svete kraje mohamedanstva in s tem muslimansko duhovščino in vernike. Svoj politični vpliv je hotela zasidrati v glavnih mestih mohamedanskih dežel: Carigradu, Damasku, Bagdadu, Teheranu, Kabulu, Samarkandu, Buhari, Taškentu. Tu bi lahko z lahkoto izigravala eno azijsko državo proti drugi in neomejeno vladala od Sudana do Pamirja. Za temi političnimi cilji se krijejo gospodarski: izkoriščanje neizmerno bogatih ozemelj Mezopotamije, Jordanske doline itd., otvoritev obširnih azijskih pokrajin izključno angleški trgovini, monopol na petrolej v Kavkazu, Transkaspiji, Perziji, Mezopotamiji in Palestini in zavarovanje pota v Indijo.

Glavna činitelja te angleške osvajalne politike v Aziji sta bila polkovnik Lawrence in lord Curzon. V njune račune je posagla boljševiška Rusija in jih — vsaj zaenkrat — docela prekrizala.

Meseca aprila 1919 so morali Angleži zapustiti Transkaspijo in meseca julija istega leta so Ashabad zasedli boljševiki. Transkaspjska železnica je bila zopet v oblasti boljševikov. Buharski emir je zbežal v Afganistan. Taškent je postal ognjišče boljševiške propagande med muslimani, odkoder so odhajali emisarji na vse strani, da delujejo v pravcu nove politike, ki jo je federativna mnogonarodna in z muslimanstvom močno prepojena, azijsko dušo dobro poznavajoča boljševiška Rusija osvojila nasproti islamu.

Meseca oktobra so Angleži izpraznili transkavkaške republike in zapustili Baku, Tiflis in Batum. Za njimi so prišli boljševiki in brez boja zasedli izpraznjene kraje. Bakuški petrolejski studenci so prešli zopet v ruske roke.

Dne 20. maja 1920 so se sovjetske čete izkrcale v Enzeliju, zajele angleško posadko in jo nato izpustile pod pogojem, da jim je prepustila vse svoje zaloge in Denjkinovo brodovje. Opirajoč se na državljansko vojsko v Perziji so ruske čete zasedle kaspjske pokrajine, grozile Kasvinu in Teheranu in prisilile Angleže, da so zapustili Perzijo, odkoder je zadnji angleški vojak odšel meseca

maja 1921. Mešed so izpraznili Angleži koncem 1920. leta. »South Persian Rifles« — angleško-perzijska žandarmerija — so se razpusile, angleški častniki poslali domov in tudi angleški finančniki so se morali posloviti. Vlado v Teheranu so prevzeli boljševiški možje.

V Afganistanu so angleške čete podlegle, angleška vlada se je morala z afganistansko pogajati kakor enak z enakim in končno priznati neodvisnost, kar je naravnost epohalen dogodek za to deželo, ker je treba upoštevati, da je zadnjih 50 let vodila afganistansko zunanjo politiko Anglija preko svoje vlade v Indiji, danes pa je Afganistan ena najbolj organiziranih in politično osveščenih muslimanskih dežel.

Meseca maja 1920 je izbruhnila v Mezopotamiji mogočna vstaja, ki bi bila vrgla Angleže iz dežele, ako zanje ne bi bili rešili položaja Asirokaldejci.

V Indiji se je pod vodstvom Ghandija čimdalje bolj širilo indijsko nacionalno gibanje, kar je postalo očito zlasti ob obisku valeskega princa koncem l. 1921. Nemiri in vstaje se vrste od enega konca Indije do drugega, hindujski polki se razbegavajo. Indija je vzburkana do dna.

V Kurdistanu so Kurdi kralju Faisalu odrekli pokorščino, ko jih je hotel na željo Velike Britanije pognati v boj proti Turkom. Kurdi so umorili več angleških častnikov in v sami kraljevi palači napadli angleškega vrhovnega komisarja.

V Siriji je francoski general Gourand emirja Faisala, ki so ga bili postavili Angleži, meseca maja 1920 pognal iz dežele. Faisal je danes nekaki »kralj« po milosti Anglije v Mezopotamiji, njegov brat Abdullah pa v Transjordaniji, toda Arabci komaj čakajo, da ju poženejo. (Zadnje vesti pravijo, da se je Faisal sam izneveril Angležem, ti so ga pa bojda zaprli.)

V Palestini se je nejudovsko prebivalstvo, ki ga je pet šestin, viharno dvignilo proti judovskemu jarmu, ki mu ga hoče natekniti Anglija. Temu se je pridružil protest svete stolice. Ni nobenega dvoma, da bo morala Anglija tudi tu revidirati svoj program.

V Arabiji se daje oblast meškega šerifa vsled vedno večjega vpliva vaha-bitiskih rodov in njihovega poglavarja Abdul Aziz Ibn Es Suda, sultana v Nedždu.

Omenimo še egipčovski upor l. 1921, grški poraz v Mali Aziji in renesanco turškega nacionalizma v Angori ter upoštevajmo dejstvo, da je danes celokupno mohamedanstvo prepojeno s sovraštvom proti Veliki Britaniji; spričo vsega tega je jasno, da so Angleži topot svojo igro v Aziji izgubili. To pa po zaslugi moskovske sovjetske vlade, ki je v prvem hipu spoznala, kje je Ahilova peta angleškega imperializma.

Po zaslugi iste boljševiške vlade Francija doživlja zadoščenje, da jo Anglija zopet vljudno vabi na pogajanja zaradi vzhoda, da ji priznava tu celo prvo besedo. Francija je na sporazum pripravljena pod pogojem, da se Anglija enkrat za vselej odreče imperialističnim težnjam na vzhodu. Te težnje se namreč križajo z enakimi francoskimi težnjami...

Nobenega dvoma ni, da bosta Anglija in Francija našli formulo, temeljem katere se bosta zaradi Orienta pobotali — odkritosrčno ali neodkritosrčno, to je zaenkrat vseeno, kajti panislamizem se bo, ako ne najde ovir, obrnil tudi proti Franciji. Svetovni položaj pa je še premoten, da bi se Francija in Anglija upali ločiti in iskati opore v novih zvezah. Njun imperializem na vzhodu ima ene ter iste sovražnike: Rusijo z Nemčijo v ozadju in nacionalizem podjarmljenih narodov, predvsem mohamedancev.

Na vsak način so interesi, ki jih Anglija in Francija zasledujeta na vzhodu, jugoslovanskim in slovanskim sploh tuji in bi Jugoslavija pokazala veliko kratkovidnost, ako bi se v sedanjem položaju dala uporabiti za kleščce, s katerimi bi Anglija in Francija pobirali zase kostanj iz žerjavice.

Janko Kralj:

Zemljiška reforma po vojni.

V letih 1919 in 1920 moremo zaznamenovati skoro po vseh evropskih državah bogato žetev zakonov, ki načenjajo rešitev zemljiškega vprašanja. Ti zakoni so odsvit socialne skladnje v posameznih deželah, pa tudi pričajo o idejah, ki so vodile vladajoče skupine pri delu za preobrazbo zemljiške lastnine. Podajamo pregled najvažnejših zakonov o zemljiški reformi v povojni dobi.

Češko slovaška je izdala dve skupini zakonov in odredb v tem vprašanju. Prva skupina obsega zakone z dne 16. aprila 1919 in 12. februarja 1920, ki urejajo razlastitev veleposestev in zakon z dne 8. aprila 1920. Prva teh postav pooblašča državo, da razlasti veleposestva, ki obsegajo nad 150 ha obdelane oziroma nad 250 ha neobdelane zemlje. Tretja postava določa, da je ključ za določitev odškodnine za razlašeno zemljo, v srednji prodajni ceni iz let 1913—15. Pri veleposestvih nad 1000 ha površine se znižuje ta cena v izpremenljivi proporciji od 5% za posestva do 2000 ha, pa do 40% za posestva nad 50.000 ha. — Druga skupina zakonov (27. maja 1919; 8. aprila in 15. aprila 1920) določa, da more obdelovalec zemlje zahtevati od države, da mu podeli v last zemljo, če je ta imetje države ali od države razlašena. Pogoj za to je, da prosilec od 1. oktobra 1901 neposredno obdeluje to zemljišče. Deset let novi lastnik ne sme odtujiti podeljene mu zemlje. — V Češko slovaški je prodrlo načelo individualne male posesti proti načelu obdelovalnih zadrug, ki so ga zagovarjali narodni socialisti in proti načrtu kmetijskih komun, ki je pod vplivom ruskih poskusov izšel iz socialne demokracije.

Danska je 4. oktobra 1919 objavila tri zakone. Prvi odreja prodajo župnijskih zemljišč kmetijskim delavcem, drugi prinaša določila o prodaji javnih zemljišč, tretji zakon odpravlja fideikomise in fevde. Vsa ona javna zemljišča, ki so pripravna za obdelovanje ali izboljšanje, se razdelijo z žrebanjem kmetijskim delavcem v last.

Estonija je novembra 1919 objavila zakon o zemljiški reformi, s katerim se razlašajo veleposestva, obsežnejša od 100 ha, in se jih razdeli v mala posestva. Zemlja se dodeli po raznih sistemih: zasebnikom kot dedno najemništvo proti neznatni priznalnini, v dolgoročen najem javnim organizmom, zadrugam, trgovskim in industrijskim podjetjem; ali v skupno last rokodelskim in maloobrtniškim korporacijam, in slednjič v kratkoročen najem zasebnikom.

Francija stoji v tem vprašanju na zadnjem mestu. Dotaknila se je zemljiškega vprašanja le, da odplača bojevnikom, invalidom, vojnim vdovam in sirotam nekaj trpljenja. Z zakonom od 9. aprila 1918 je pooblastila družbe, ki se pečajo s krediti nepremičnine, da prožijo bojevnikom, invalidom in vojnim vdovam kredite v najvišji izmeri 10.000 frankov za nakup ali preosnovo malih kmetijskih posestev. Posojilo se obrestuje po 1% in se amortizira z letnimi odplačili tekom 25 let. Letni obroki se znižajo za 50 ct na vsakih 100 frankov posojila — za vsakega zakonskega dečka, ki je rojen po sklepu posojila.

Grčija je z zakonom od 27. februarja 1920 določila, da se zemljišča države, javnih ustanov, verskih družb in zasebnikov, ki ne obdelujejo osebno zemlje, razdelijo med male poljedelce. Od drugih veleposestev se razlasti ena tretjina. Zemljo razdeljujejo posebne zemljiške zadruge. Odškodnina se določa po prodajni ceni v poletju pred svetovno vojno, ne sme pa presegati dvajsetkratnega čistega letnega donosa. Dodeljenega zemljišča kmet ne more odtujiti ne obremeniti.

Kanada je z zakonom od 27. februarja dovolila, da se zemljišča podelijo bivšim vojakom v dedni najem. V ta namen ustanovljena komisija ima pravico pridobivati in razlaševati tudi zasebna zemljišča. Novi koloni dobivajo pouk

v kmetijstvu na preizkuševalnih postajah ali pri farmah. Deležniki dobivajo kredit za utemeljitev posestva.

Letonija je pritegnila k agrarni reformi v prvi vrsti erarska zemljišča in gozdove in šele v drugi vrsti zasebna veleposestva (zakon od 16. septembra 1920). Obenem z zemljo pripade državi živi in mrtvi inventar. Najemne pogodbe na zemljiščih so načeloma razveljavljene, a najemniki imajo pravico obdelovati zemljo, dokler država ne zavzame posesti in uprave. S posebnim zakonom je urejeno vprašanje odškodnine za razlaščena posestva.

Litva je na podlagi zakona z dne 20. maja 1920 razlastila vse zasebne gozdove, ki obsegajo nad 25 ha, potem vsa velika močvirja in vsa plastišča šote. Vse to ostane v državni lasti, je torej vrsta socializacije. — Vsi koloni in mali najemniki, ki obdelujejo na veleposestvih zemljo že nad 20 let, dobijo v last najeto zemljišče v najvišji meri 20 ha. — O splošni in dosledni zemljiški reformi v tej državi ni govora. Socialne struje, njim na čelu krščansko-demokratska stranka, vodijo trd boj za splošno agrarno reformo, ki bi zadela vsa veleposestva določene velikosti. Veleposestva zavzemajo polovico vse površine v državi.

Nemčija je z zakonom od 11. avgusta 1919 ustanovila urade za notranjo kolonizacijo. Ti uradi imajo predkupno pravico za vsa zemljišča v izmeri nad 25 ha, ki so na ponudbo osebi, ki ni javna ustanova ali bližnji sorodnik ponudnika. — V okrajih, kjer prevladuje veleposestvo, se morajo veleposestniki združiti v obvezne sindikate, da preskrbijo, uradom zemljišča za razdelitev. Za zemljišča, ki jih proži sindikat, se določi odškodnina po krajevni ceni, odštevši prirastek, ki je nastal vsled vojne; pri izberi zemljišč morajo sindikati poseči najprej po onih, ki so jih med vojno pridobile osebe, ki ne izvršujejo agrarne industrije, potem po zemljiščih, ki so v zadnjih letih večkrat menjala lastnike (boj špekulacij!); v tretji vrsti naj sindikati posežejo po neobdelani zemlji, po zemljiščih odsotnih lastnikov in slednjič po delih najboljšejeje veleposestev. — Razlogi, da se je nova Nemčija odločila za zelo previdne in mile ukrepe, so razni. Eden glavnih je pač ta, da država nima sredstev, da bi stotisoče malih posestev, ki bi vstala iz splošne in enotne zemljiške reforme, podprla s kreditom za stavbe, inventar in obratno glavnicu. Drugič pa se Nemčija pomišlja, udušiti cvetočo agrarno industrijo, ki uspeva le na enotno vodenih veleposestvih.

Nizozemska je z zakonom od 20. aprila 1918 sklenila pospeševati ustanovitev malih posestev ali vsaj sklepanje dolgoročnih najemnih pogodb v korist malih poljedelcev. Občine in v ta namen ustanovljene zadruga vodijo akcijo. V te namene so izpremenili zakon o razlastitvi radi javne koristi in ga raztegnili na razlaščevanje v korist malih posestev. Odškodnino določi komisija po tekoči tržni ceni zemljišča. Poljedelec dobi kredit za poravnavo kupne cene pri občini, občina pri državi. Posojilo se obrestuje po 4%, amortizira se v 30 letnih obrokih. — Zemljiška reforma je torej zelo medla; uspehi so, kot poročajo, neznatni. Saj je pa ogromna večina kmetijskih delavcev že vnaprej izključena od ugodnosti kredita.

Poljska je objavila vrsto zakonov o zemljiški reformi. Zakon z dne 10. julija 1919 določa temeljna načela reforme, zakon z dne 15. julija 1920 skupaj z onim z dne 6. julija 1920 pa določa pogoje, ki veljajo za podelitev zemljišča bivšim vojakom. — Pod agrarno reformo spadajo zemljišča države, bivših dinastij, cerkve in verskih družb (za posestva katoliške cerkve je v zakonu klavzula »v sporazumu s sv. stolico«), zemljišča poklicnih zemljiških prekupecev in slednjič veleposestva, ki presegajo (izmera se menja po okrajih) 60 do 180 ha. Odškodnina za razlaščena posestva znaša polovico srednje tržne cene. Posebej se odškoduje za stavbe in izboljšanja, ki so bila izvršena po 1. avgustu 1914; za te se nakaže vrednost, ki so jo imela v trenutku izvršitve. — Zemljišča se podelijo predvsem kolonom, malim najemnikom in kmetijskim delavcem, potem malim

posestnikom, ki imajo prepričlo zemlje za družino, vojakom poljske armade in osebam, ki nimajo zemlje, a so sposobne in pripravljene, jo obdelovati. Invalidom in bivšim vojakom, ki so brez sredstev, daje država dolgoročna posojila, da si utemeljijo posestva s stavbami in inventarji. V ta namen črpa država iz posebnega fonda, ki se steka iz 5—10% odškodnine za razlaščena posestva, ki si jih država že naprej odtegne. (Žal da Poljska na ta način v velikem slogu naseljuje poljske vojake v ukrajinski Galiciji, da prežene ukrajinsko prebivalstvo, ki samo trpi na pomanjkanju zemlje.) Deležev zemlje ni mogoče ne odtujiti ne obremeniti, dokler ni zbrisana jamstvena hipoteka, v nobenem slučaju pa ne pred 25 leti po dodelitvi zemlje.

Portugalska je z dekretom od dne 17. novembra 1920, števil. 7127, pooblastila državo, občine in župnijske odbore, da popolnoma ali deloma odtujijo lastna neobdelana zemljišča. Odtujitev se vrši na dva načina: zemljišča se prodajo na javni dražbi, razdeljena na prostorno ozir, vrednostno enake parcele; ali pa se odda v dedni najem (enfiteusis) proti plačevanju priznalnine (canon). Prednostno pravico do nakupa ali dednega najema imajo družinski glavarji, med njimi zopet oni s številno družino in ki vsaj 5 let stalno bivajo v dotičnem kraju.

Romunija. Zakona z dne 14. decembra 1918 in 15. decembra 1918 določata, da se v svrhu agrarne reforme razlastijo zemljišča države, krone, dobrodelnih ustanov in dva milijona hektarov zasebnih veleposestev. Izvedba agrarne reforme je poverjena osrednjemu kreditnemu zavodu za zadruge in agrarne operacije. Odškodnino razlaščenim določajo okrajne komisije, v katerih sta tudi dva veleposestnika in dva mala kmeta. Za odkup razlaščene zemlje se izdajo vrednostne po 5%, ki se amortizirajo v 40 letih. Tretji zakon (21. decembra 1918) obsega določbe za razlastitev zemlje v Besarabiji, t. j. za zemljišča države, krone, javnih ustanov, občin, tujih podanikov (Rusov), deloma cerkve in zasebnikov. Od zasebnih veleposestev se razlasti 1 milijon hektarov, zasegajoč le veleposestva v izmeri nad 100 ha. Deleži zemlje so uvrščeni v tri kategorije: 1. dopolnilni deleži, ki naj dopolnijo premajhna posestva; 2. celji deleži od 6 do 8 ha, na katerih se ustanovijo nova posestva; 3. naselniški deleži v izmeri 8 do 10 ha (graničarji na ruski meji). — Zakon z dne 31. marca 1920 je prinesel izpremembo čl. 37. in 38. zak. od 15. decembra 1918, določajoč, da se razdelitev veleposestev izvrši tako, da more vsak potreben poljedelec dobiti 5 ha zemlje. Deležniki zemlje plačajo v dolgoletnih obrokih le odkupnino, obresti nosi država. — Vsa zakonodaja nosi pečat politične kolonizacije, potom katere naj romunski živelj izrine domače neromunske prebivalce Transilvanije, Besarabije in Dobruže.

Rusija je, priznati moramo, potom revolucije vlila toliko nove zavesti v evropske kmetske množice, da se vlade niso mogle upirati zahtevi kmetov: Zemljo onemu, ki jo obdeluje. Agrarna zakonodaja, ki smo jo navedli, je nastala v velikem delu pod vplivom ruske revolucije. Zato so tembolj zanimiva pota, ki jih je ubrala sovjetska zakonodaja v tem vprašanju.

Dekret z dne 26. oktobra 1917 uničuje vse lastninske pravice velike zemljiške posesti brez odškodnine. Dekret z datumom 8. novembra 1917 odpravlja mezdnitstvo; stari in nesposobni poljedelci dobijo pravico do uživanja zemljišč. Vsa zemlja se nakaže zemljiškemu fondu, da jih razdeli med obdelovalce; fond vodi javna uprava. Vsa zemlja se periodično razdeli v nove deleže sorazmerno z naraščanjem prebivalstva, z donosom proizvodnje in s spopolnitvijo poljedelstva. Zakon o socializaciji zemlje (2. marca 1918) ponavlja vokilna načela navedenih dekretov in določa, da smejo dobiti zemljo živi in mrtvi inventar v užitek le oni, ki jo osebno in neposredno obdelujejo. Zemljo razdeljujejo zemljiški odseki sovetov. Zaokrožena posestva morejo uživati v svrhu izboljšanja in pouka država in državne organizacije; v obdelavo jih v interesu narodnega gospodarstva morejo dobiti kmetske komune, društva in zadruge; v svrhu novih naprav

morejo dobiti zemljišča organi sovjetske vlade, socialne organizacije, družine in tudi posamezne fizične osebe. (Navajam po: Raoul Labry, Une Législation communiste; Papot, Paris 1920.)

Ruski kmet, čigar davna želja je bila, postati lastnik malega posestva, je šel preko sive teorije teh dekretov. Tragična ironija zgodovine je v tem, da so komunisti, ki so hoteli iz Rusije napraviti »državno« njivo«, utemeljili in vsepovsod razširili malo zasebno last v taki meri, kot je Rusija šele ni imela.

Ivan Bukovnik:

Mednarodna zakonodaja glede osemurnega delavnika.

Le Droit ouvrier (januar-februar 1922, letnik III.), ki ga izdaja francoska sindikalistična strokovna unitarna zveza, priobčuje daljšo študijo Georges Lévy o mednarodni zakonodaji o 8urnem delavniku. Avtor navaja XIII. člen versajske pogodbe z dne 28. junija 1919, ki določa, da se ustanovi: 1. stalna mednarodna delovna organizacija in 2. določijo se splošni principi mednarodne delovne zakonodaje. V smislu versajske pogodbe se je ustanovil pri Zvezi narodov mednarodni delovni urad. Urad pa ima samo svetovno nalogo: dela načrte in stavi predloge mednarodne socialne zakonodaje posameznim državam; države morejo osvojiti predloge — ali pa jih zavreči.

To pa je tudi slabost organizma. Proletariat si ne sme delati brezplodnih iluzij; buržuazne vlade si bodo osvojile samo one predloge, ki ne posegajo predaleč v kapitalistično interesno sfero. Mednarodno socialno zakonodajo si bo proletariat sam s svojo agilnostjo moral osvojiti.

Prva delovna konferenca je bila v Washingtonu 29. oktobra 1919; na dnevnem redu je bila vpeljava osemurnega delavnika; zastopanih je bilo 42 držav. Načrt mednarodne konvencije, ki je dovolil nekaj koncesij večjim industrijskim državam na škodo striktne izpeljave principa 48urnega tedna, je bil sprejet 28. novembra s 83 glasovi proti 2. Proti sta glasovali državi Kanada in Norveška. Projekt ugotavlja v 2. členu, da morajo vsa industrijska podjetja vpeljati osemurni delavnik; v naslednjih členih pa dovoljuje razne izjeme: Grčija vpelje 8urni delavnik šele 1. julija 1923 ozir. 1924 (12. čl.); Romunija 1. julija 1924 (13. čl.); Indiji se dovoli 10urni delavnik (10. čl.); Japonski se dovoli za razne stroke (za docke, magazine, ročne transporte itd.) maksimum 57 ur in za svilno industrijo celo 60 ur; 8urni delavnik velja samo za otroke pod 15 let in za podzemna dela (9. čl.). Končna redakcija torej ni mogla uveljaviti enotne reglamentacije dela. Ratifikacija konvencije po posameznih državah je naletela na velike ovire; do sedaj so jo ratificirale samo nekatere države (Britanska, Indija, Grčija, Romunija in Čehoslovaška). Glavna ovira je kapitalistični režim.

I. Zakonodaja 8urnega delavnika v raznih državah.

a) Evropa: 1. Nemčija. 8urni delavnik se je vpeljal z odredbo 23. novembra in 17. decembra 1918 v industriji. Delo nameščencev je urejeno z naredbo 18. marca 1919. Poljedelskim delavcem pa se je v smislu delovnega zakonika 30. jun. 1919 omejilo delo na 2900 ur na leto. — Vlada je 1919 predložila ekonomskemu svetu načrt zakona o 8urnem delavniku. Zakon omejuje delo na 8 ur dnevno oz. 48 ur tedensko v vseh industrijskih, državnih ali komunalnih podjetjih; obsega delavstvo, mojstre in tehnično osebje. Zakon pa ne velja za: 1. osebe, ki spadajo pod 1. čl. zakona o zavarovanju nameščencev z dne 20. dec. 1911; 2. osebe, ki so zaposlene v podjetjih, kjer delajo samo člani podjetnikove družine; 3. osebe,

ki delajo na domu; 4. bolniško postržniško osebje; 5. služinčad; 6. za zaposlene na železnici, tramvaju itd. Delovni minister pa more dovoliti dnevno 2 uri več v onih delih, kjer to zahteva redni potek obrata. More pa tudi v izjemnih slučajih dovoliti dnevno 9 ur, zlasti če gre za varčevanje s premožom, vendar pa delo ne sme presežati 48 ur tedensko. Zvišati se more delavnik na leto v 60 dneh delavcem, ki so stari več ko 16 let: 1. če delo čezmerno naraste; 2. v podjetjih, kjer je delo omejeno na določene letne čase. — Delavstvo je načrt odklonilo. Zahteva pa zakon, ki naj: 1. omeji delavnik za vse delavstvo; 2. izpelje zahteve washingtonske konvencije; 3. brani pridobitev 8 urnega delavnika, ki datira od novemberske revolucije. — Trgovske zbornice so proti 8 urnemu delavniku, češ, da ga gospodarski položaj Nemčije ne dopušča, dokler ga ne vpeljejo konkurenčne države (*»Handel u. Gewerbe«* 15. okt. 1921). — Neki prednačrt ureja delo železničarjev: prizna princip 8 urnega delavnika, vendar pa ga prilagoduje gospodarskim potrebam in razločuje efektivno delo od ur navzočnosti (konec decembra 1921). — Rudarjem je na podlagi kolektivne pogodbe 1. marca 1921 priznan 7 urni delavnik; predvideva ga tudi zakonski načrt. —

2. Belgija. Zakon 14. jun. 1921 določa 8 urni delavnik in 48 urni teden v trgovini in industriji. Izjeme: obrati, kjer se nepretrgoma kuri, morejo zvišati delo za 8 ur (= 7 del. dni) in teden na 56 ur; vendar pa se mora delavcem v nadomestilo dovoliti 26 dni dopusta na leto (čl. 4.). Istotako se more delavnik zvišati: 1. v obratih, kjer se čas za izvršitev dela težko določi; 2. v obratih, kjer bi se surovine, ki so v predelavi, mogle pokvariti (čl. 6). Če delo zelo narašča, more delovni minister dovoliti, da se tekom 3 mesecev delavnik zviša na 10 ur dnevno; potreben pa je sporazum med podjetniki in delavci (čl. 7). V vojni ali če izreden gospodarski položaj nujno zahteva, da se 8 urni delavnik odpravi, more kralj razveljaviti zakon (čl. 12).

3. Španija. Dekret 3. aprila 1919 določa, da se s 1. oktobrom istega leta vpelje 8 urni delavnik in 48 urni teden. Čl. 2. dekreta pa določa, da se ustanove paritarni odbori, ki naj pred 1. julijem naznanijo potrebne izjeme lokalnim odborom Instituta za socialne reforme. Kraljeva naredba 10. okt. 1919 določa 7 urni delavnik za rudnike.

4. Finlandija. Zakon o 8 urnem delavniku dopušča mnogo izjem. Državni svet more zvišati delavnik pri stavbinski stroki, pri gradnji tunelov ali pristanišč itd. Zakon velja tudi za železniške uradnike. — Finska sindikalna centrala se je koncem 1921 obrnila na vlado z zahtevo, da se po 1. jan. 1922 točno izpelje princip 8 urnega delavnika po vseh podjetjih.

5. Anglija. Osemurni delavnik je vpeljan po vseh industrijah za okoli 10 do 12 milijonov delavcev (70—80%); stavbinci delajo pa celo samo 44 ur tedensko. Rudarji delajo 6 ½ ur dnevno, na površju 46 ½ ur tedensko. 48urni teden velja za te-le stroke: železnice, predilnice, barvilnice, tiskarne, knjigo-veznice, usnjarne, tramvaje in omnibuse, sedlarstvo. 47uri teden imajo: pohištvna, kavčukova, slikarska, eksplozivna, gazna, električna in pristaniška stroka; 46urni teden pa porcelanska industrija; stavbinci delajo poleti 46 ½ ur tedensko, pozimi 44 ur; 44urni teden imajo še: škrljina in svinčena industrija, docki, tovarne za steklenice itd. Zakonitim potom je 8urni delavnik vpeljan za nekatere rudnike (premog, železna ruda itd.). Zakonski načrt za 8urni delavnik oziroma 48urni teden se pa šele pripravlja. Splošno je 8urni delavnik v Angliji zelo dosledno vpeljan.

6. Italija. 8urni delavnik in 48urni teden je po kolektivnih pogodbah vpeljan po skoro vseh industrijah. Dekret 15. maja 1919 odreja 8urni delavnik in en prost dan na teden tudi za železnice, tramvaje in notranjo plovbo. Vladni zak. načrt 20. jun. 1919 določa 8urni delavnik in 48urni teden za industrijske, trgovske in poljedelske obrate.

7. **Holandija.** Zakon 1. nov. 1919 omejuje delo v tovarnah, delavnicah, pristaniščih, pekarnah in pisarnah na 8 ur dnevno in 45 ur na teden; v skladiščih, lekarnah, bolnišnicah in drugod pa na 10 ur dnevno in 55 ur tedensko. Čl. 26 in 27 dopušča ministrskemu svetu nekaj izjem. Zakon velja od 24. okt. 1920.

8. **Poljska.** Zakon 18. dec. 1919 določa 8 urni delavnik in 46 urni teden (v soboto se dela 2 uri manj) v industrijskih in trgovskih obratih; dovoljuje pa mnogo izjem. Že 23. nov. 1918 je posebni vladni dekret vpeljal te vrste delavnik za vso industrijo, rudnike, plavže, delavnice, transporte in trgovino.

9. **Portugalska.** 8 urni delavnik določa dekret 7. maja 1919.

— 10. **Romunija.** Vladni dekret določa 8 urni delavnik za narodno tiskarno, tobačno tovarno in drž. železnice; drug dekret določa isto za industrijo, rudnike in trgovino v provinci Ardeal; izvzeti so: poljedelstvo, gozdarstvo in temporetni obrati. Po mnogih drugih industrijah je 8 urni delavnik določen v kolektivnih pogodbah.

11. **Rusija.** 8 urni delavnik določata dekreta 29. okt. in 11. nov. 1917. V praksi se dela mnogo nadur.

12. **Švedija.** Zakon 17. okt. 1919 določa 8 urni delavnik; izvzeti so železničarji. 22. jan. 1921 revidirani zakon pa dovoljuje mnogo izjem.

13. **Švica.** Zakon 12/17. jun. in 17. okt. 1919 modificira zakon o 10 urnem delavniku z dne 18. jun. 1914 ter določa 8 urni delavnik za celokupno delavstvo po vseh obratih. S posebnim dovoljenjem se delovni čas lahko zviša po 2 uri 24 dni. Zakon 6. marca 1920 določa 8 urni delavnik za transportne delavce.

14. **Jugoslavija.** 8 urni delavnik je uredila naredba 12. sept. 1919.

15. **Čehoslovaška.** Zakon 19. decembra 1918, ki ga dopolnjuje dekret 18. jan. 1919 in naredba socialnega ministrstva, določa, da delo delavcev in nameščencev ne sme presegati 48 ur na teden. Zakon se razteza na podjetja, ki spadajo pod industrijski kodeks (industrija, trgovina, transporti), na podjetja, ki jih vodi država ali priv. družbe, na rudokope in na poljedelstvo in gozdarstvo (razen za temporerne službo manj ko 6 dni).

16. **Danska.** 8 urni delavnik ureja zakon 8. febr. 1919 v obratih, ki obratujejo nepretrgoma. Neka komisija pripravlja načrt 8 urnega delavnika za vse poljedelske, trgovske, industrijske in mornarske delavce. Vpeljan je že na drž. železnicah, poštah, carinarnicah itd.

17. **Luksemburška.** Nadvojvodev dekret 14. dec. 1918 odreja 8 urni delavnik po rudokopih, tovarnah, nevarnih in nezdravih obratih; izvzeti so železničarji.

18. **Avstrija.** Splošni zakon o 8 urnem delavniku in 48 urnem tednu datira z dne 19. dec. 1918. Zakona 3. aprila in 28. jun. 1919 urejata delo po pekarnah in rudnikih. Zakon 17. dec. 1919 modificira prvi zakon in že dopušča nekaj izjem.

19. **Francija.** Zakon o 8 urnem delavniku je bil objavljen 23. aprila 1919, izvršilni dekret pa 12. dec. 1919. Zakon je zelo nepopolen, dovoljuje mnogo izjem in je tako elastičen, da ga kapitalisti morejo zlorabiti poljubno.

b) Izvenevropske države: 1. **Argentiniya:** Zbornica je 3. jun. 1921 odobrila vladni načrt 8 urnega delavnika in 48 urnega tedna. Velja za trgovske in industrijske obrate, rudnike, transportne obrate, državne in municipalne obrate.

2. **Avstralija.** 48 urni delavnik obstoja že tako dolgo, da je že povsod brez zakonodajne intervencije v veljavi. Delavstvu v Avstraliji se gotovo godi precej dobro. (Prim. Métin: Question agraire et ouvrière en Australie et Nouvelle Zélande, 1901.).

3. **Nova Zelandija.** Razne arbitražne odločbe in individualne pogodbe so omejile delavnik na 8 ur in še manj, oz. na 48 urni teden, v sledečih industrijah: čevljarji delajo 8 ur dnevno, 45 ur tedensko; kotlarji 8 1/2 ur dnevno in 47 ur

tedensko; pivarji 8 ur dnevno in 44 ur tedensko; tesarji in mizarji idem itd. Vse to že pred washingtonsko konvencijo.

4. **Združene države.** Zakonodaja je zelo komplicirana, ker obsega federacija 49 republik, ki si prisvajajo vsaka zase suverenost v delavski zakonodaji. Connecticut in Illinois sta uvedle 1867 8urni delavnik, ako že ne obstoja drugačna pogodba. Isto je ukrenila 1868 Pensylvania in 1870 New York. 1868 je zvezna vlada določila 8urni delavnik za delavce, zaposlene v javnih zveznih obratih; 1892 in 1912 je bil tozadevni zakon spopolnjen. Delavstvo je začelo boj za 8urni delavnik okoli 1880. Federation of Organized Trade's and Labor's Unions je 1884 v Chicagu proglasila zahtevo, da je po 1. maju 1886 8urni delavnik zakoniti delavnik. Posamezne države so 1890—1900 uvedle 8urni delavnik za državna podjetja; istotako mnoge občine. 1915 pa se je vpeljal sporazumno 8urni delavnik v precejšnjem številu privatnih podjetij prostovoljno; velik del podjetij pa je obdržal nadosemurni delavnik. 1918 je oregonski parlament glasoval za 8urni delavnik za ženske; kapitalisti ga niso hoteli priznati, najvišja sodna instanca Združenih držav ga je odobrila. Po statističnih podatkih iz 1917 je bil delavnik takole omejen: 17 držav je določilo maksimum 9 ur, 20 držav 10 ur, 1 država 11 ur, 5 držav 12 ur; v 2 državah je veljal 10 urni in v 1 državi 11urni delavnik za vse delavstvo. Sedaj je v veljavi 8urni delavnik v rudnikih (v 15 državah), v livarnah (v 9 državah), v električnih obratih v 1 državi, v plavžih (v 3 državah), za telefoniste in telegrafiste (v 8 državah), v državnih in občinskih obratih (v 30 državah), v javnih službah (v 31 državah). Zakon 3. sept. 1916 (bill Adamson) določa 8urni delavnik za železničarje. Splošno se more opravičeno trditi, da v Zed. državah delavska zakonodaja ni glavni socialni činitelj; bolj običajen je direkten sporazum med delom in kapitalom. Samo po 1915 je 46 raznih profesij doseglo 8urni delavnik potom direktnega sporazuma. Začetkom 1919 je bil več kot 48 urni teden že redka izjema.

5. **Kanada.** Socialna zakonodaja je zadeva provincialnih oblasti. 8urni delavnik in 48urni teden je zakonitim potom vpeljan v rudnikih (Alberta, British Columbia, Ontario, Quebec, Youkon); v tovarnah (British Columbia za ženske, New Scotland za mladoletne, Manitoba za ženske in mladoletne); za javna dela v Youkonu in v Manitobi idr. Kjer pa je delavstvo močno organizirano, se delavnik določa s p o r a z u m n o.

6. **Japonska.** 8urni delavnik ni vpeljan kot v Evropi; delavstvo je prisiljeno delati dalj časa, ker mu kapital drugače ne dovoli niti toliko mezde, da bi moglo životariti. Izjemoma je vpeljan od aprila 1920 dalje 8urni delavnik v nekaterih okrajih Kobeja in Osake in v treh večjih podjetjih v okraju Tokio.

Osemurni delavnik se uveljavlja splošno na sledeče tri načine: 1. Zakon določi delavnik na 8 ur dnevno ali na 48 ur tedensko in navaja podrobno podjetja in kategorije delavstva, na katere se nanaša (zakon o 8urnem delavniku 1918 v Čehoslovaški in 1919 v Holandiji). — 2. Zakon določi v principu 8urni delavnik ozir. 48urni teden, podrobnosti pa prepušča oblastem (zakon o 8urnem delavniku v Franciji in Španiji). — 3. Zakon odredi, da se spori med delom in kapitalom in delavni čas urejajo potom arbitraže, kolektivne pogodbe in arbitražne odločbe pa dobijo sankcijo zakonodaje (avstralska konfederacija); ali pa delavno razmerje določajo kolektivne pogodbe med delodajalci in delojemalci (Velika Britanija, Združene države).

II. Uveljavljanje zakonodaje v različnih državah.

V praksi je 8urni delavnik naletel na sistematičen odpor kapitalističnega razreda; odtod povsod velike težave in ovire, ki jih mora proletariat premagati,

ko zahteva strogo izvedbo zakonodaje o 8urnem delavniku. V Franciji je zakon zelo pomanjkljiv, ker dovoljuje preveč izjem. Izmed 12 milijonov mezdnikov bo deležno ugodnosti le okoli 5 milijonov delavcev; danes, ko zakon še ni celotno izveden, je 8urni delavnik vpeljan le za 3 mil. delavcev. Kljub temu pa zveza industrijcev vodi zadnje mesece vroč boj proti 8urnemu delavniku in zahteva, da se še bolj omeji. — Tudi belgijski industrijci se krčevito branijo, da bi se 8urni delavnik trajno uveljavil. — V Švici je 13. okt. 1921 okoli 100 poslancev zahtevalo v parlamentu, da se zvezna zakona 27. junija 1919 in 6. marca 1920 revidirata; vpelje naj se 9urni, ozir. celo 10urni delavnik (Abtov predlog). — V Angliji in v Združenih državah se je nenavadno uveljavil princip, da se razmerje med delom in kapitalom ureja sporazumno; zato je tam vsak tozadeven spor bolj oster ko drugod.

Mednarodni proletariat je svojo zahtevo po 8urnem delavniku, 8urnem počitku in 8urnem prostem času le deloma mogel uveljaviti. Danes pa že bije povsod oster spor, da prve pridobitve tudi obdrži.

Pregled.

Kongres javnih delavcev v Zagrebu.

Z razmerami, ki so zavladale v naši državi zlasti tekom zadnjih dveh let, je ogromna večina prebivalstva do skrajnosti nezadovoljna. Ljudstvo nosi na svojih ramah nezno naraslo breme draginje in za svoje materialne nepravilike je začelo iskati krivca, katerega je končno vendarle našlo na pravem mestu, namreč v slabi državni upravi, ki je zopet posledica ponesrečene notranje politike.

Ljudstvo danes razume, kam vodi brezmejna strankarska strast. Ljudstvo se zaveda, kakšno ogromno škodo mu je prizadejala korupcija, ki se širi iz centrale po celi državi kot kužna bolezen. Ljudstvo vidi, da danes ne vlada nad njim pravica, ampak gola vladoželjnost za vodstvo javnih zadev nesposobnih ljudi.

Tudi inteligenca to vidi in čuti. Vkljub materializmu, v katerega je zabredel velik del jugoslovanske, svojemu narodu odtujene inteligence, je vendar ostalo še lepo število inteligentov, ki s svojim narodom čutijo in mu hočejo nesebično pomagati, pomagati obema: ljudstvu in z ljudstvom vred tudi sebi.

V dobi splošnega moralnega propada smo videli veliko število naših najboljših moči stati mirno na strani, ker se jim je zagnusil ogabni vsakdanji politični boj. Toda koncem koncev to stanje ni moglo ostati večno in mirni znanstveniki, nepolitični pisatelji in resni gospodarji so morali javno dvigniti svarilni glas.

Dne 10. septembra se je v Zagrebu sešlo nad 2000 javnih delavcev, ki so zaklicali vladi in ljudstvu: Tako ne gre in ne sme iti dalje! Zavladati mora zopet pravica nad nasiljem, socialna pravičnost nad izkoriščanjem, bratski sporazum nad neukrotljivo

vladoželjnostjo. Kreniti je treba na nova pota, ali bolje rečeno: nazaj na stara pota poštenja, solidnosti in morale.

Klic iz Zagreba je za nas tolažil en pojav. Dokazuje namreč, da naša javnost vendarle še ni popolnoma moralno porušena in da je ljudsko jedro še toliko zdravo, da je zmožno odpora proti gnilobi. Kjer pa je še mogoč odpor, obstoji tudi upanje na ozdravljenje.

Ni pa važna samo okolnost, da se je enkrat dvignil močan svarilni glas, ampak tudi okolnost, da so obsodili sedanji režim njegovi lastni dosedanji zastopniki. Davidović in Veljković sta vodilni osebi demokratskega kluba, te najmočnejše opore sedanjega režima, in oba sta se izjavila v bistvu proti režimu, ki sta ga sama soustvarjala. Hujše obsodbe si ni mogoče predstavljati.

Udeležniki zagrebškega kongresa pa niso le obsojali, oni niso samo tega povedali, česar nočejo, ampak so tudi povedali, kaj pozitivno hočejo. Svojih zahtev pa niso formulirali n. pr. v obliki političnega strankarskega programa, ampak samo na splošno, v obliki direktiv, katerih izvedba je stvar onih, ki aktivno posegajo v politiko.

Če je dovoljena primera, bi resoluciji zagrebškega kongresa najlože postavili ob stran znane izjave slovenskih kulturnih delavcev.

Nočemo biti preveliki optimisti in pričakovati od zagrebškega kongresa takojšnjih velikih notranjopolitičnih sprememb. Kdor hoče kaj izvršiti, mora imeti v svojih rokah najprej moč. Te kongresisti za enkrat še nimajo. Ni pa izključeno, da jo prej ali slej dobe, če ne oni sami, pa ta ali ona stranka, ki bo delovala v njihovem smislu. To kongresisti tudi sami priznavajo in trde, da smatrajo svoje sklepe za enkrat le kot kvas, ki naj počasi preobrazi politično mišljenje odločujoče mase. Prihodnost pa bo pokazala,

če ima ta kvas dovolj moči, da stre dose-danje vladne in tudi one opozicijske stranke, kojih delo je zgolj negativno.

En pozitiven uspeh pa je zagrebški kongres že dosegel: Glavna trdnjava nesrečnega centralističnega režima, namreč demokratska stranka, je začela sumljivo pokati. Ni izključeno, da bo tudi radikalna stranka morala vsled tega svoj program revidirati. Če se zgodi le to in če kongres v Zagrebu ne bi imel nikakih drugih posledic več, že lahko rečemo, da kongres ni bil zastoj. Notranji preokreti v že obstoječih političnih strankah niso nič manj pomembni kot ustvarjanje novih strank in upanje je opravičeno, da bodo že ti preokreti dovedli državo do boljšega in pametnejšega režima, kot je sedanjí. I. P.

Revije.

»Revolta zoper avtoriteto« je naslov članku, ki ga je priobčil Amerikanec James M. Beck septembra 1921 v znani reviji »The Fortnightly Review« in iz katerega podaja univ. prof. dr. L. Pitamic v 7./8. številki »Preroda« posnetek. Pisec navaja znane simptome moralne bolezni sodobnega človeštva, med njimi na prvem mestu upornost zoper vsako avtoriteto, delamrznost, poze-lenje po zabavi itd.; v globino pa gre, ko išče zadnjega vzroka, kateri mora izvirati iz neke temeljnje izpremembe v človeški družbi. To najde pisec v prevratu, katerega je povzročil v mišljenju in čuvstvom človeka moderni stroj. Ta je življenje meh-aniziral, družbo atomiziral, dal razmaha pohlepnosti, povzdignil maso nad posameznika itd. Te učinke izpremembe načina dela po stroju pisatelj zelo učinkovito predočuje, se-veda nastane vprašanje, je-li ta izprememba z adnji vzrok duševnemu in moralnemu prevratu v človeštvu. To je problem, ki ga sploh še nismo rešili. Znaki tega prevrata se javljajo že pred Wattovo iznajdbo parnega kotla in cilindra, takrat namreč, ko se je začel razkrajati doslej enotni svetovni na-zor človeštva, z eno besedo, ko se je življenje začelo osvobajati spon religije (ne-kateri so izvajali to besedo iz religare = vezati) in si je človek postavil namesto transcendentnega ideala in smisla svojemu delu drugi, zgolj človeški. V povratku k vezanosti življenja na ideal religije je tudi rešitev sodobne duhovno-moralne krize, vsled česar bo človek bodo-čih vekov drugače ocenjeval napredek k višjemu nego ga danes. Da bo človeštvo v tem smislu ozdravelo, tudi Amerikanec kljub vsemu pesimizmu priznava. Kdor bi imel od članka vtis, da pisatelj le preveč poudarja »revolto od spodaj«, se ne moti; v tem oziru je Amerikanec preenostranski. Avtoriteta danes nima avtoritete, ker ji manjka za to notranjega pogoja: vrednosti. Sveto pismo neprestano kliče: »Reges, intelli-gite; erudimini, qui iudicatis terram!« Na

oblastnike se obračajo svetniki, pre-ropki, družabni in moralni reformatorji starega testamenta. Kadar posedujoči in vladajoči suspendirajo vse moralne zakone (glej sve-tovna vojska!), kadar oni ne poznajo social-ne pravičnosti, kadar oni ne cenijo dela, potem ni od mase pričakovati boljšega, Re-volucija od spodaj je odgovor na revolucijo od zgoraj; obe nasprotujeta krščanskemu pogledu na družabni red. V l a d a j o č i i m a -jo prvo in največjo odgovornost za moralno podstavo družbe. Tem, ki tega ne razumejo in se obračajo vedno navzdol, je priporo-čati, da dobro berejo Izajijo. F. T.

Gospodarska geografija. Dr. Vinko Ša-r a b o n. Ljubljana 1922. — To lepo delo, ki z vsako vrstico kaže prvostnega strokovnjaka, nam opisuje vso materialno kul-turo človeštva, kaže nam človeka prve stop-nje, ko nabira sadeže in začne izbirati živali za svojo uporabo, nadalje človeka druge stopnje, ki izbira rastline in jih začne gojiti; s tem položi temelj poljedelstvu in s polje-delstvom se začne kultura. Skušnjo upora-bimo in začnemo stopati od stopnje do stop-nje, vedno više, do stopnje znanosti in teh-nike. Knjiga je zrcalo zgodovine človeštva, od prvih začetkov do danes. Poljedelstvu in živinoreji se na stopnji znanosti in tehnike pridružita rudarstvo in industrija, preveliko proizvajanje na eni strani in potreba na drugi strani pa ustvari trgovino, in ta spet more le uspevati, če se poslužuje vseh vrst prometnih sredstev, onih na kopnem in onih na vodi. Vsa izvajanja pisateljeva so podprta z zelo obširnimi statističnim materialom, ven-dar nikdar tako, da bi postal ta material suhoparno naštevjanje, on je samo pomoček pri iskanju vzrokov in njih posledic. Kdor bere zadnje odstavke o industriji, trgovini in prometu, mu je na mah jasen ves sedanjí svetovni položaj, politični in gospodarski. Zato bo knjiga zadovoljila vsakega, politika, trgovca, industrialca, učitelja in dijaka, me-ščana in kmeta, ki gre za napredkom. Kdor se hoče izpopolniti v spoznavanju gospodar-stva zemlje, ta dobi 150 del najbolj priznanih gospodarskih strokovnjakov. Kdor se peča z narodnogospodarskimi in socialnimi vpra-šanji, mora imeti temeljna znanja, kakor mu jih podaja Šarabonova knjiga. Dr. P.

Die Menschheit, tednik Zveze za inte-rese človeštva, prinaša dne 5. avgusta:

Dr. Fr. W. Föerster: Osvetljaji k sedanjemu položaju. »Nikoli več vojne!« je bilo geslo, ki se je razlegalo kon-cem julija na nešteti zborovanjih v drža-vah, ki so se udeležile vojne. Ta obljuba bo pa uresničena tedaj, če se izvede duhovno-nravna prenovitev mirovnega mišljenja pri vseh ljudeh. Večina človeštva sovraži vojno v velikem obsegu, niti ne sluti pa, kako zelo je v vsem dnevnem življenju vse usuznjeno duhu boja. Zato mora geslo: »Ni-koli več vojne!« poostriti vest v vseh člo-veških odnošajih.

Dr. Foerster: Svetovna politika in zgodovinski pouk. Na mednarodnem moralnopedagoškem kongresu, ki se je vršil od 28. julija do 1. avgusta t. l. v Ženevi, se je poudarjal velik pomen vzgoje za mednarodno skupnost. Blesčeči sijaj, v katerega se oblači laž in nasilje na svetovno-zgodovinskem pozorišču, (zlasti v učnih knjigah zgodovine), mora uničiti ves uspeh verske in npravne vzgoje, če se tem predstavam ne postavi nasproti močan protitež. Zato je treba, da učitelj velika zgodovinska dejanja lastnega naroda z nepodkupljivo npravno strogostjo presoja in da krivice, ki jih je lastni narod storil, ostreje obsoodi kakor tiste, ki jih je pretrpel.

Rottcher poroča o poteku 22. mednarodnega mirovnega kongresa v Londonu v dneh od 24. do 29. julija t. l. Zastopanih je bilo 14 narodov. Obžalovali so vsi, da Nemcem ni bilo. Zborovanje so zelo simpatično pozdravili angleški kralj, zastopnik Lloyd George-ja, naučni minister Fisher, katoliški, anglikanski in judovski cerkveni dostojanstveniki. Sploh ima, kakor naglašča člankar, pacifistični pokret v Angliji zelo verski značaj.

Dr. Broda se bavi s sklepi istega kongresa. Radi ozko odmerjenega časa se je mirovni kongres le malo mogel baviti z rešitvijo valutnega vprašanja potom svetovne banke in svetovne valute. V vprašanju razoroževanja je soglasno zavrgel omejitve oboroževanja, ampak se je izrekel za popolno razorožitev in odklonitev vsakega prispevka za novo vojno. Sprejeta je bila resolucija, ki zahteva večji vpliv parlamenta na zunanjo politiko. Sprejet je bil tudi predlog glede varstva narodnih manjšin; v svobodnem ljudskem glasovanju pod kontrolo Sveta Društva narodov naj ima vsak narod možnost, da se odreče pripadnosti k eni državi in pristopi k drugi, s čimer bi izginil tako važen povod za vojne.

Dieseldorff odločno obsoja potvorjeni nemški prevod Poincaréjeve knjige: *Les Origines de la Guerre*, ki je izšel v Berlinu in z mnogimi malomarnimi pogreški poskuša avtorja osmešiti.

Sozialistische Monatshefte (16./17. zv.) prinaša:

Kaliski: Opomin mrtvih. Ob spominu na žrtve političnih umorov (Eisner, Haase, Gareis, Paasche, Erzberger in Rathenau) se peča člankar s problemom francosko-nemškega spora. Veliko nesrečo nemške politike vidi v tem, da računa na angleško protekcijo, mesto da bi skušala v neposrednem sporazumu s Francozi najti srednjo pot. Velik korak je napravil Rathenau z wiesbadenskim dogovorom. Nemčija in Francija spadata obe v isto evropsko celinsko gospodarsko enoto, ki naj se razvija obenem z velikobritansko, ameriško, vzhodno-azijsko in rusko. Obsoja pa članek brezoblični internacionalizem, ki vodi nujno k

zatiranju slabotnih, namesto njega naj stopi združitev delov, ki spadajo skupaj.

Quessel: Nepotrebne krize. Zadnja dva meseca je preživljal Wirthov kabinet krizo za krizo. Žitna naklada, umor Rathenaua, zakon o varstvu republike in vstop neodvisnih socialistov v vlado, vse te krize so grozile z razpustom parlamenta. Najvažnejša je bila zadnja, ker je ustvarila delavno skupnost med večinskimi in neodvisnimi socialisti. Vstop neodvisnih v vlado je samo še vprašanje časa.

Schippel: Kongres strokovnih organizacij, obnova produkcije, razredni boj. Od 19. do 24. junija je zboroval v Lipskem kongres nemških (socialističnih) strokovnih organizacij. Velike mase, ki jih je po vojni sprejela socialna demokracija v svoje vrste, so silno željne dejanj in polne pričakovanja, obenem pa neskušene in neizsolane; zato je tudi kolektivna udarna sila mnogo izgubila. — Uspeh sodelovanja delavstva na vladi je izboljšanje položaja, ki se kaže tudi v tem, da vsa vprašanja obravnavata organizacija delavcev in organizacija delodajalcev v paritetnem sodelovanju. Zelo zanimivo je Schippelovo naziranje o razrednem boju. Pomen razrednega boja je v njegovem uspehu za povzdigo in zagotovitev razvoja delavstva. Če mirno pogajanje vodi do uspeha, je to več vredno, kakor še tako razvnet boj.

Heine in Bernstein pišeta o umrlem Vollmaru in njegovem političnem delovanju.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (6. zvezek) prinaša:

Elster, Parerga k gospodarstvu; 1. Znanost in pojmi. 2. Pojem gospodarstva. Gospodarstvo je skupina onih človeških dejanj, ki nameravajo pribaviti sredstva za zadovoljitev potreb in ki so kot gospodarska tudi priznana. 3. Gospodarski subjekt je posameznik, gospodarski objekt pa je množica dejstev, dejstvenih kompleksov in razmer. — Dr. Müller podaja pregled gospodarske zakonodaje v prvem četrtletju letošnjega leta. — Knapp. Kmetje-nevoljniki na vrttembergih deželnih zborih. — Razvoj mednarodnega denarnega trga in denarnih trgov posameznih držav v letu 1921. — Weyr. Delovanje češkega statističnega državnega urada.

Weltwirtschaftliche Solidarität der Völker ima sledeče razprave: Gospodarsko politične struje sedanjosti. — Temelji svetovnega gospodarstva. — Sprememba in ustvaritev nove podlage. — Predpogoji gospodarskega ravnovesja. — Vpliv političnih odredb. — Poravnava v mednarodni trgovini.

Die Neue Rundschau (Berlin) ima v julij-ski številki: Junius, Etape ruske revolucije; — Schreider, Pota oktoberske revolucije; — Suhanov, Ljeningov prihod v Rusijo; — Bunin, Na potu (novela); — Lundberg, Ruska literatura sedanjosti; — Gorki, Spomini na Leonida Andrejeva; — Remisov, Ruske le-

gende; — Barchau, Rusko umiranje v Berlinu. Viktor Korošec.

Critica sociale. Rivista quindicinale del socialismo, Milano.

Štev. 16. Claudio Treves: Po stari poti. — Cl. Treves: Socializem ne umrje! — Augusto Guerriero: Ažio in valute. — Tomaso Solci: Naša zakonodaja o melioracijah. — Ruggero Fiorillo: Relativnost naše vere. — V pregledu razpravlja Angelo Treves o temni gospodarski in politični bodočnosti francoskih kolonij. Francozi niso kolonizatoričen narod kot n. pr. Nemci, ki tvorijo v Zed. državah in v Braziliji državo v državi; naravnost čudovito pa je, kar so Nemci storili v par desetletjih v svojih afriških kolonijah. Isto velja o Angležih, ki so iz Kanade, Avstralije in Nove Zelandije naredili prave anglosaksonske dežele. Tudi Kitajci imajo izvrstne zmožnosti za notranjo kolonizacijo v tujih državah, čeravno nimajo svojih kolonij. Drugače je s Francijo. Nima dovolj ljudi niti za svoje življenske potrebe, zato mora klicati na pomoč tujce, ki tvorijo v Franciji sami, zlasti v Parizu in na jugu, precejšen element. Zato francoske kolonije ne bodo nikoli pristno francoske. Francija more oddajati v kolonije le malo skupino — uradnikov. Tudi industrijski krogi si ne upajo započeti gospodarske povzdige kolonij; ne upajo si tam naložiti kapitala; niti toliko ne kot angleški in nemški kapitalisti v francoskih kolonijah. Pozabiti pa tudi ne smemo, da je Francoz silno patriotičen: le nerad se izseli iz domovine.

Štev. 17. Claudio Treves: Fašizem, demokracija in nacionalizem. Od fašizma se tudi socializem mora marsikaj naučiti. Naravno je, da nasilje izzove protinasilje, kar vodi do meščanske vojne. Toda v Italiji ne smemo prezreti dejstva, da je fašizem — država. Vsa moč fašizma, vsa njegova agresivnost je odsev mentalitete italijanskih vladnih krogov. Proti tej sili je samo eno sredstvo uspešno: strnjenje vseh socialističnih struj v skupno obrambno fronto. Zgodovina nas uči elementarne resnice: vsak razred se ojačuje po njemu lastnih metodah; meščanstvo se je proti državnemu absolutizmu borilo s parlamentarnimi meto-

dami; proletariat se danes more uspešno uveljaviti le na strokovnem, združenem in organizacijskem polju. Le organiziran proletariat se more spustiti v boj z državo. — Il comitato Nazionale della Concentrazione Socialista priobčuje manifest proti komunistom in maksimalistom; obrača se do »vseh socialistov, ki so ostali zvesti socializmu«. — Rabano Mauro: Zakaj je bil razpuščen milanski občinski odbor. — Uredništvo: Proporcionalna in referendum. — Augusto Guerriero: Ažio in valute. — Remo Malinverni: Delovna pogodba. V poganskem starem veku je bilo delo opravilo sužnjem; šele krščanstvo je delu dalo njegov socialni in etični značaj; nov nazor je seveda le počasi mogel prekvašati družbo, dokler si ni v srednjem veku osvojil več ali manj vse družbe. Ko pa je nastopila doba industrializma, je človeštvo le prehitro naredilo korak nazaj; delavec je postal odvisen od kapitala, postal je kvazi-mašina. Vsa »klasična« nacionalna ekonomija je pisana v tem duhu. Marx je najbolje analiziral teorijo o delu kot blagu. Avtor navaja razne teorije o pojmu dela in zaključuje, da je delo zanj »neločljivo ob osebe, ki ga proizvaja, ni stvar, blago, temveč lastnost stvari-osebe, in da zato ne more spadati pod juridično pojmovanje«. Delovne pogodbe v civiliziranih državah predstavljajo tri tipe: a) najem, b) delo se izvrši v prid druge osebe (predvsem v ameriški zakonodaji), c) pogodbeno delo v določenem podjetju (Anglija). Angleški tip predstavlja enakopravnost, koordinacijo, reciprociteto, proporcijo: »do ut facias« ali »facio ut des«; delavec dela po pogodbi z delodajalcem (works under a contract with an employer). Ameriška zakonodaja pa predstavlja princip, da se delo izvršuje v prid druge osebe, ki more delavca izkoriščati (altruističen namen dela); delo je sredstvo (instrumentalnost) v rokah kapitalista. Belgijski tip pa sankcionira ne samo princip instrumentalnosti dela, temveč uvaja nov pojem superiornosti delodajalca (patronat!); v belgijski zakonodaji se vidi vpliv krščansko-socialne šole (Le Play i. dr.). Iz vsega se vidi, da je angleški tip najboljši.

Ivan Bukovnik.

Naročnikom!

Vse one gg. naročnike, ki še niso poravnali naročnine, prosimo nujno, da to store, ker bomo sicer primorani jim list s prihodnjo številko ustaviti ter jih prositi, da nam doposlane številke vrnejo.

Upravništvo Socialne Misli.

Novo založba
Kongresni trg 19.

.....
Pisarniške, šolske
potrebščine. Knjige.

GOSPODARSKA
ZVEZA

manufaktorni oddelek
Ljubljana, Dunajska cesta 29
(na dvorišču).

15 %
popusta.

Velika zaloga češkega in
angleškega suknja za moške
in ženske obleke. Najlepša
izbira vsakovrstnih vol-
nenih, svilenih in druge
vrste rut. Zaloga usnja in
čevljev na drobno in na
debelo.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

priporoča:

- Narodnogospodarski eseji.** Spisal dr. A. Gosar. Din 4'—.
- Rabojemno pravo.** Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mohorič. Din 4'—.
- Občinsko posredništvo.** Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mohorič. Din 8'—, vezan Din 10'—.
- Slovenski sadjar.** Ilustrovan list za pospeševanje sadjarstva. Uredil M. Humek. Letnik 1918 Din 24'—, letnik 1919 Din 20'—, Okoli 30 številok raznih posameznih letnikov 1914 do 1917 Din 30'—.
- Gospodarska geografija.** Sestavil dr. Vinko Šarabon. Din 45'—.
- Knjiga uradnih vlog.** Obrazci političnih, vojaških, finančnih (davčnih) sodnih in drugih uradnih vlog za vsakdanje potrebe. Zbral Janko Dolžan. Din 10'—.
- O zemljiški knjigi, konverzijah, testamentih, tozadevnih pristojbinah in o pristojbinah pri vpisu v trgovski in zadrufni register.** Z dodatkom iz leta 1922. Cena Din 12'—.

Proletarci! V vas samih je rešitev!

**Vsak mora postati član najmočnejše
gospodarske proletarske organizacije
I. del. konsumnega društva v Ljubljani!**

Ne pozabite prilike, da si nabavite za zimo potrebnega blaga le pri zadrugi, ki si je nabavila prvovrstno češko manufak-turo po solidnih cenah.

Kdor je potreben zdravega in cenega okrepčila, naj obišče zadružno gostilno na **KONGRESNEM TRGU št. 2**. Tam se točijo tudi pristna in dobra vina Osrednje vi-narske zadruge.

Ali imate že zavarovane svoje pre-mičnine in posestva proti požaru? Zavarujte sebe in svojo družino za življenje: Za slučaj smrti, smrti in doživetja, otroške dote, pogrebne stroške itd. - V poštrev pride edino le naša domača

Vzajemna zavarovalnica
v Ljubljani, na Dunajski cesti šte. 17,
katera Vam nudi največje ugodnosti.